

De afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee,

DOOR

L. C. PREY,

Kapitein der Infanterie.

(Vervolg en slot van blz. 800.)

Ad 3. Zooals ook in het Wetsontwerp is toegelicht, is het moeilijk op de in dit punt gestelde vraag thans reeds een volledig antwoord te geven. In vele opzichten zal het verstandig zijn de ervaringen van dezen oorlog, volgens betrouwbare gegevens, af te wachten en eerst daarna het noodige vast te stellen. Toch betreft dit, naar onze meening, meestal de détails der uitvoering; de groote lijnen zijn wel degelijk te beoordeelen, ook zonder de hooger genoemde ervaringen af te wachten.

Vangen we hiertoe in het Noorden aan.

Van de groote belangen van het voortdurende bezit over de te bouwen sluizen bij Wieringen zoowel bij een front maken naar de Oost als naar de westzijde, was ook de Staats-Commissie overtuigd.

Op blz. 11 van het Rapport dezer Commissie luidde het o. m.:

„Hieruit blijkt de noodzakelijkheid om de sluizen, zoowel tegen aan-
„vallen van de land-, als van de zeezijde te verdedigen en wel op zoo-
„danige wijze, dat niet alleen den vijand het gebruik daarvan ontzegd,
„maar dat gebruik ook ons gewaarborgd worde.”

Draagt men de verdediging daarvan op aan een te bouwen permanent werk, dan zal dit alléén niet in staat zijn die taak te vervullen. Het zou spoedig ingesloten zijn en dan moeten vallen. Er moet hier dus een krachtige positie worden gevormd, die niet ingesloten kan worden en dus ten allen tijde ondersteuning kan krijgen. Daartoe is evenwel de ontworpen afsluitdijk ten eenenmale ongeschikt: hierop wezen we reeds in den aanvang van deze beschouwingen.

Voorts zal het voor het behoud van die positie van belang zijn, dat de toegangen te water t.w. Vliegat en Texelsche gat zéér goed worden verdedigd; versperringen en klein marinematerieel kunnen in dit opzicht zéér veel doen.

De Staats-Commissie lichtte, ten aanzien van het bovenstaande het navolgende toe:

„Na voltooiing van den afsluitdijk en de inpolderingen zal het blijvend
„bezit van de provincie N. Holland uit een verdedigingsoogpunt van
„grootere waarde zijn dan onder de bestaande omstandigheden het geval

„is, terwijl die provincie dan tevens, méér dan thans, vanuit Friesland zal bedreigd zijn. Om deze redenen zal de uitvoering van het werk ook noodwendig moeten leiden tot een uitbreiding van de tot verdediging dier landstreek thans beschikbare levende strijdkrachten.”

Met dezen eisch kunnen we ons ten volle vereenigen, maar we voegen daar nog aan toe, dat tevens noodig zal zijn een afdoende verbetering der St. v. d. Helder en een deugdelijke versperring van het Vliegat, aangezien dit de belangrijke toegangen zijn tot de sluizen bij Wieringen.

Maar al zou dit alles tot stand zijn gebracht, dan nog achten we de kansen geenszins gunstig, omdat de ontworpen afsluitdijk noch bij een aanval uit het Oosten, noch bij een uit het Westen, langdurig te verdedigen is in verband met de daaraan verbonden, reeds vroeger aangeduide, bezwaren en voorts omdat de sluizen zelf, bij een aanval uit het Noorden te zéér bedreigd zijn gelegen.

Wat de voorzieningen aan de St v. Amsterdam betreft, deze wenschte de Staats-Commissie te beperken tot een doortrekken van het Oostfront, langs den westelijken dijk van de Z.W. inpoldering ongeveer van Edam tot nabij Monnikendam. Daartoe zouden fortten moeten worden gebouwd, terwijl polders der Z.W. inpoldering dienden te kunnen worden gefundeerd.

Hiermede zal dus eenigermate zijn tegemoet gekomen aan het verlies in weerstandsvermogen, hetwelk dit frontdeel der St. v. A. bezat, als zijnde beschermd door de Zuiderzee. Dat evenwel de bedoelde voorzieningen belangrijke kosten zullen veroorzaken, behoeft geen betoog.

Ten aanzien van den noordelijken vleugel der N.H.W.L. zegt de Staats-Commissie het volgende:

„Het bezit van Muiderberg zal voor den verdediger der St. v. Amsterdam van zéér groote waarde zijn. In den bestaanden toestand is deze hoogte van de landzijde slechts aan te vallen over de smalle strook uiterwaarden, bekend onder den naam van „de Maatlanden”, terwijl een aanval te water niet moeilijk af te weren is. Door den meerdijk van de Z.O. inpoldering op Muiden te doen aanloopen, wordt Muiderberg ook van de Noordzijde aanvalbaar hetgeen vermeden moet worden.

„Dezelfde meerdijk nadert voorts het fort Pampus op zoo geringen afstand, dat dit met vrucht door landbatterijen beschoten zou kunnen worden.

„Om deze nadeelen zooveel mogelijk te voorkomen is het noodig den meerdijk zoodanig te ontwerpen dat:

„a. de aansluiting met den vasten wal niet Westelijker plaats vinde dan bij de Oostpunt van Muiderberg,

„b. de richting van hier zoodanig gekozen worde dat het punt van

„den meerdijk hetwelk 5000 M. van de kerk van Muiderberg ligt, op „minstens 5 K.M. van het fort Pampus verwijderd zij.

„Aan deze eischen zal zonder bezwaar kunnen worden voldaan, omdat het buiten de indijking te brengen terrein bijna uitsluitend uit „zandgrond bestaat.”

Uit deze beschouwingen zou men kunnen opmaken, dat daarbij niet onder de oogen is gezien de mogelijkheid om deelen der Zuidoostelijke inpoldering, gelegen ten Noorden van Naarden, onder water te zetten of dat men de noodzakelijkheid daarvan niet aanwezig acht. Immers het is niet aan te nemen, dat men voor den aanvoer van dat vijandelijk geschut alléén in aanmerking heeft gebracht den meerdijk van de Zuidoostelijke inpoldering. Van een inundatie, als bovenbedoeld, zou evenwel ook weinig te verwachten zijn, aangezien deze door den vijand zonder eenig bezwaar en zonder dat onzerzijds daartegen maatregelen kunnen worden genomen, zou zijn te overvoeren. Het peil toch van die polders zal zijn gelegen op 4.60, 5.50 en 6.30 — A.P., terwijl het peil op het IJsselmeer dan vermoedelijk 0.40 — A.P. of hooger zal zijn.

Op die overvoerde inundatie kan de vijand dan op weinig diepgaande vaartuigen (daartoe speciaal geconstrueerd) geschut brengen tot achter den bedoelden meerdijk, nadat eerst zijn infanterie eveneens over de overvoerde inundatie naar dien dijk is aangevoerd en aldaar een beschermende stelling heeft ingenomen. We gaan n.l. van de veronderstelling uit, dat verkeer langs den dijk zelf d. w. z. van het N.O. naar het Z.W. is uitgesloten in verband met aanwezigheid van ons marine-materieel op het IJsselmeer.

Of er dus een inundatie is gesteld in het Westelijk deel der Zuidoostelijke inpoldering of niet, het naderen tot den Westelijken dijk van die inpoldering blijft den aanvaller in ieder geval mogelijk.

Heeft hij eenmaal een positie bezet, als hierboven geschetst, dan mag voorzeker de noordelijke vleugel der N.H.W.L. ernstig bedreigd heeten; een aanval op Muiden, krachtig met geschutvuur ondersteund, zal dan veel kans van slagen hebben.

Die aansluiting iets ten Oosten van Muiderberg moet dan ook absoluut onvoldoende worden geacht, en de dan geschapen configuratie van het terrein wordt voor de N.H.W.L. een gevaar, waartegen noch door fortbouw, noch door het stellen van inundatiën afdoende kan worden gemaakt. En zooals reeds hierboven werd aangeduid, dat gevaar wordt vergroot door de aanwezigheid van een belangrijk acces te water als het te maken Eemkanaal zal vormen, dat tot nabij Muiderberg toe doorloopt, dus eindigt op een afstand van nog geen 4 K.M. van Muiden.

We willen thans trachten aan te geven hoe het afsluitings- en gedeeltelijke droogmakingsplan ware te verwezenlijken met gelijktijdige oplevering van groote voordeelen uit militair oogpunt en zonder mede-

brenging van de noodzakelijkheid om groote uitgaven te doen tot het scheppen van gunstiger voorwaarden voor de landsdefensie.

In de eerste plaats dan zouden we wenschen, dat aan de noordzijde van het IJsselmeer méér wordt ingedijkt, dan volgens het plan der Staats-Commissie in het voornemen ligt. Er moet worden gevormd een breede strook gronds, welke Holland aan Friesland hecht. Op schets 2 is een en ander aangeduid. De afsluitdijk, waaraan wat afmetingen en weerstandsvermogen overigens dezelfde eischen moeten blijven gesteld, vormt dus de noordelijke begrenzing van het hier gelegen, in te polderen gebied. Na hetgeen hierboven is uiteengezet, behoeft de waarde van een aardrijkskundige gesteldheid als op schets 2 is aangegeven, geen verder betoog.

Tusschen de noordwestelijke en noordoostelijke inpoldering blijft een kanaal uitgespaard, dat de verbinding vormt tusschen IJsselmeer en de zee. De uitwateringssluizen zouden we gebouwd wenschen aan de zuidzijde van dat kanaal; zij liggen dan beschermd tegen aanvallen van uit zee en zijn tegen aanvallen van de landzijde gemakkelijker te verdedigen. Ook zonder den bouw van permanente versterkingen achten we die verdediging, zoowel tegen aanvallen uit het Westen als tegen zulke uit het Oosten, in verband met de defensieve kracht van het geschapen terrein, zeer goed uitvoerbaar.

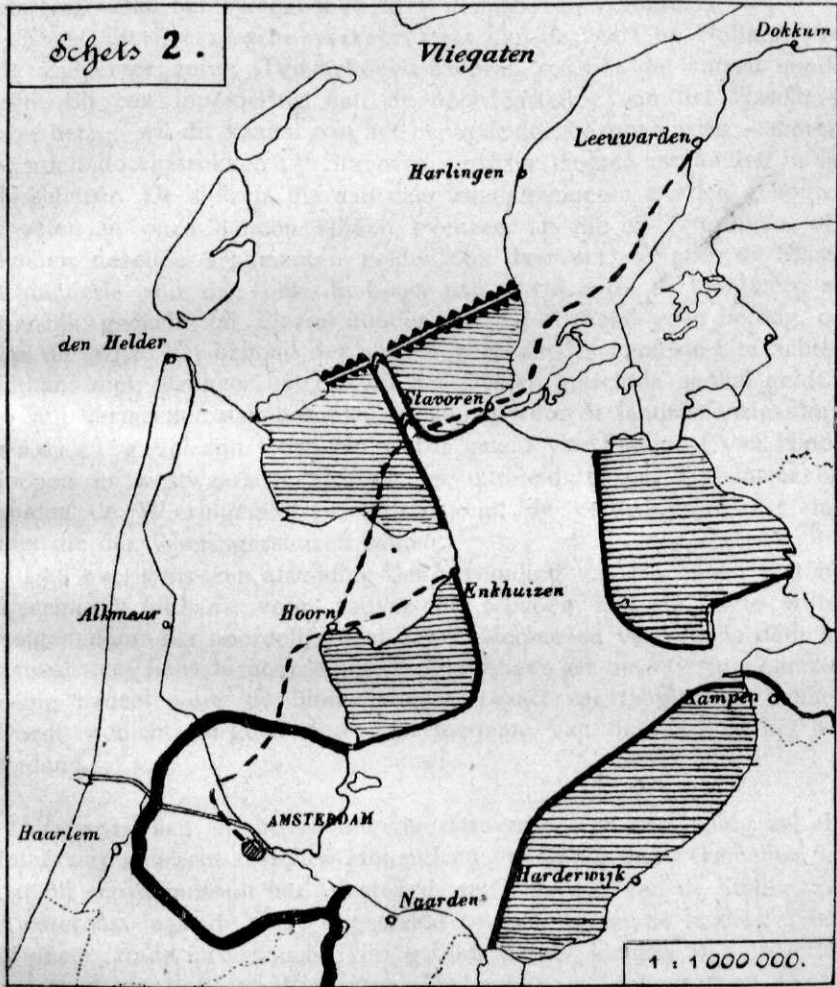
De spoorwegverbinding Holland—Friesland zou eveneens aan het zuidelijk deel dat kanaal moeten overschrijden; die verbinding is dan de kortste en zij is ongetwijfeld veel veiliger gelegen, dan de ontworpen spoorwegverbinding langs den afsluitdijk.

Op het tusschen de beide noordelijke inpolderingen uitgespaarde kanaal zullen eb en vloed zich doen gelden; de naar de zijde van dat kanaal gekeerde dijken zullen dus, ten noorden der uitwateringssluizen voldoende sterk moeten zijn om hooge vloedstanden te kunnen doorstaan. Aangezien de buitenwaterstanden in den regel veel hooger zullen zijn dan 0.40 — A.P. (peil IJsselmeer) is de uitwatering der bedoelde inpolderingen gedacht naar het IJsselmeer, naar de Zuidzijde dus.

Door de bovenbedoelde inpoldering zullen de havens van Workum en Hindeloopen worden afgesloten, behalve voor zeer kleine vaartuigen, die langs polder- en ringvaarten het IJsselmeer zullen kunnen blijven bereiken. Bij de verkaveling zou daar althans rekening mede kunnen worden gehouden. Overigens is het niet van veel beteekenis en zal de ligging aan de aan te leggen spoorlijn Sneek—Stavoren—Medemblik het gemis der vrachtvaart kunnen vergoeden.

Met Harlingen staat de zaak eenigszins anders. Zoowel naar het oordeel der Zuiderzee-vereeniging als naar dat der Staats-Commissie zou het noodig zijn, eenerzijds met het oog op de beteekenis van die plaats als haven, anderzijds voor de afwatering van Frieslands boezem, een kanaal aan te leggen van Harlingen naar Piaam, uitmondende dus in het IJsselmeer. De beteekenis van Harlingen als haven voor de noorde-

Schets 2.



lijke provinciën zetelt evenwel voornamelijk in het verkeer met Engeland en Zweden (invoer van hout; grondstoffen voor de spinnerijen, steenkolen; uitvoer van landbouwproducten en vee). Van de afsluiting der Zuiderzee zal dit verkeer geen nadeel ondervinden, aangezien het gericht is op het Zeegat van het Vlie en het niet te verwachten is, dat door de afsluiting verandering zal worden gebracht in die vaarwaters, welke het Vliegat met de Willemshaven verbinden.

Naast dit overzeesche verkeer staat dan de vaart op Holland over de Zuiderzee zelve. Ten behoeve dáárvan zou dus dat kanaal noodig zijn. Bij een inpoldering aan de noordoostzijde van het IJsselmeer zou het — wil dit kanaal aan het beoogde doel beantwoorden — moeten worden doorgetrokken tot Stavoren, en daar moeten uitmonden in het IJsselmeer. De sluizen, die dan daar zouden moeten worden gebouwd, moeten in onze handen blijven, evenzeer als die bij Wieringen; volkomen dezelfde argumenten gelden ook daarvoor. Volgens de Staats-Commissie zou dan ook de bouw van een fort (in dat ontwerp natuurlijk gedacht bij Piaam) noodig zijn. Het behoeft geen betoog, dat op die wijze het behoud der sluizen geenszins is verzekerd te achten, althans niet, wanneer het een uit het Oosten gericht aanval geldt.

Wij vermeen en dan ook, dat dit kanaal voor de landsdefensie uiterst nadeelig zal zijn tenzij het wordt geleid van Piaam of van Hinde-loopen in westwaarsche richting en uitmondt in het IJsselmeer bezuiden de Wieringersluizen. Alsdan valt de verdediging dezer sluis met die der Wieringersluizen samen.

Dat overigens een afsnijding der verbinding van Harlingen met het IJsselmeer (althans voor zoover de schepen niet de route willen volgen door het noordelijk deel der Zuiderzee en vervolgens door het kanaal tusschen de noordelijke inpolderingen en de Wieringersluizen) eenig nadeel voor de binnenlandsche vaart zal tengevolge hebben, wordt wellicht vergoed door een toename van de vaart op het buitenland.

Wanneer dan op boven uiteengezette wijze een verbinding zal zijn tot stand gebracht tusschen Holland en Friesland, dan vermeen en we, dat bij een aanval uit het Westen de ten Noorden van de Stelling van Amsterdam aan de kust opgestelde troepen, nadat de landing aldaar of meer zuidwaarts mocht zijn gelukt, zullen kunnen worden teruggenomen op de lijn Wieringen—Medemblik en dat daaraan dan de verdediging van het breede acces naar Friesland met vertrouwen kan worden opgedragen. Die troepen zullen bij hun verdedigingstaak veel steun vinden in de gesteldheid van het terrein (polderland) terwijl zij ten allen tijde uit het Oosten zullen kunnen worden versterkt.

Geldt het een aanval uit het Oosten, dan denken wij ons die taak opgedragen aan de uit de noordelijke provinciën gevormde landweerbataljons, die, nadat hun taak om de mobilisatievervoeren der militie te beschermen en de verplaatsing der gemobiliseerde eenheden (welke

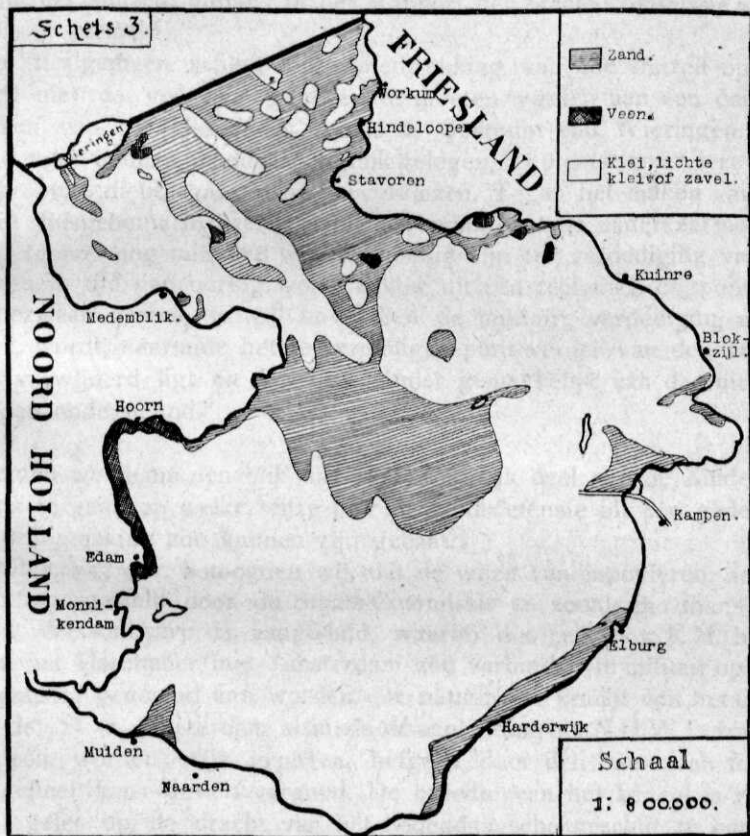
dan altijd zal moeten geschieden via de noordelijke inpolderingen, omdat dat de zekerste weg is, al is hij wat langer) te dekken, zal zijn geëindigd, teruggaan op de linie Piaam—Stavoren of zooveel meer oostwaarts als de terreinsgesteldheid mogelijk of wenschelijk maakt. (Friesche meren).

Een nadeel tegen het inpolderen van Zuiderzeebodem als op schets 2 aan de noordoostzijde is aangegeven, is, dat die bodem aldaar voor een belangrijk deel bestaat uit zand. Het spreekt nu wel van zelf, dat uit een economisch oogpunt daartegen onmiddellijk verzet is aan te teekenen. Nota No. 7 der Zuiderzee-vereeniging zegt op blz. 4 hieromtrent het navolgende:

„Bij het opmaken van een algemeen plan van indijking binnen de „ontworpen afsluiting N. Holland—Wieringen—Friesland wordt op den „voorground gesteld, dat het wenschelijk is, zoo min mogelijk zand in „te dijken.

„Wel kan zeezand worden bebouwd, doch het zal slechts „zéér geringe waarde hebben. Hoewel nu deze waarde voldoende kan „zijn om de kosten der verkaveling en het slechten der weringen te „dekken, zoodat zeezand wanneer het eenmaal drooggemaakt is, wel in „cultuur gebracht zal kunnen worden, vooral als er gelegenheid bestaat „om bevloeiing toe te passen, zoo is het toch aan geen twijfel onder- „hevig, dat de waarde van zeezand te gering is, om behalve bovenge- „noemde kosten ook nog die der indijking en droogmaking goed te „maken.”

In het bovenstaande wordt dus al van eenige waarde van het zeezand gesproken; inderdaad zou het ook bevreemding wekken om, waar tegenwoordig onder de krachtige impuls van de Heide-Maatschappij de woeste gronden zienderoogen afnemen, de uitspraak te zien neergeschreven, dat aan zandgronden geen waarde moet worden toegekend. De Zuiderzee-vereeniging meent dat de kosten der indijking en droogmaking niet zouden worden goedge maakt; maar wanneer door een configuratie, als in schets 2 bedoeld de bouw van forten tot verdediging der Wieringersluizen kan achterwege blijven, de spoorwegverbinding belangrijk korter zal kunnen zijn en bovendien voor de landsdefensie belangrijk gunstiger voorwaarden zullen zijn geschapen, dan vragen wij, is die indijking en droogmaking te duur gekocht? Bovendien het door ons bedoelde gedeelte bestaat niet geheel uit zeezand; er zijn nog beteekenende deelen klei, van meer of minder zwaar gehalte, en zavelgronden in aanwezig, welke deelen in vruchtbare polders zullen kunnen worden herschapen (Schets 3). Er zou hiervan dus een landschap kunnen worden gevormd, ongeveer overeenkomend met die welke men vindt o. a. in de provinciën Utrecht, Gelderland en N. Brabant, waar vruchtbare kleigronden gelegen zijn naast boschrijke streken en zandgronden. Zonder twijfel zullen bovendien voor den aanleg van wegen, vorming van dorpen, voor de slooten en tochten enz. groote stukken van



de meer zand bevattende deelen kunnen worden bestemd. Voorts zou het kanaal tusschen de beide inpolderingen beter iets meer naar het Oosten kunnen worden aangelegd, hetgeen, aangezien de sluizen dan toch meer binnenwaarts komen te liggen en niet nabij de Oostpunt van Wieringen, geen bezwaren medebrengt en het voordeel zou hebben, dat de kanaalbodem geheel uit zeezand zou bestaan en eenige goede kleistreken nog aan de westelijke inpoldering zouden kunnen worden toegevoegd. Dit schijnt ook meer overeen te komen met een gunstige ligging der sluizen, althans in het Rapport der Staats-Commissie wordt op blz. 5 vermeld:

„In 't algemeen schijnt bij samentrekking van alle sluizen op één „punt, niet de voorkeur gegeven te moeten worden aan een der uit- „hoeken van het IJsselmeer, zooals de Oostpunt van Wieringen. Een „punt meer midden in den afsluitdijk gelegen, ter plaatse waar deze door „de grootste diepte gaat, ware te verkiezen. Tegen het maken van een „groot sluisgebouw in zee, waarbij bovendien, zooals nader zal worden „aangevaard, nog militaire werken noodig zijn ter verdediging van de „sluizen in tijd van oorlog wordt echter uit een technisch oogpunt nog „al bezwaar gezien, terwijl bovendien de militaire verdediging moeilij- „lijker wordt, naarmate het te verdedigen punt verder van den vasten „wal verwijderd ligt en derhalve minder gemakkelijk van daaruit kan „worden ondersteund.”

Richten we thans den blik naar het Zuidelijk deel van de Zuiderzee om na te gaan op welke wijze hier de landsdefensie bij een gedeeltelijke droogmaking zou kunnen zijn gebaat.

Op blz. 793 e. v. betoogden wij, dat de wijze van inpolderen, zooals die is voorgesteld door de Staats-Commissie en zooals die thans ook in het Wetsontwerp is aangeduid, waarbij dus een ± 5 K.M. breed kanaal het IJsselmeer met Amsterdam zou verbinden, in militair opzicht niet gunstig genoemd kan worden. De natuurlijke kracht van het Oostfront der St. v. Amsterdam alsmede de aanleuning der N.H.W.L. zouden goeddeels worden prijs gegeven, hetgeen door den bouw van forten niet geheel kan worden vergoed. De breedte van het kanaal is reeds thans, gelet op de dracht van het hedendaagsche geschut, te gering; van een vrije vaart van Nederl. marinevaartuigen langs de noordwestzijde van dat kanaal zou reeds nu geen sprake kunnen zijn. Bovendien is het geenszins voorzichtig zich te bepalen tot een minimum grens, maar wijzer is het een ruime veiligheidsfactor in rekening te brengen, zoodat men ook in de verre toekomst van die vrije vaart zeker zal kunnen zijn.

Mede met het oog op het behoud van de deugdelijke aanleuning van den noordelijken vleugel der N.H.W.L. achten wij het gewenscht aan de Utrechtsche kust minder in te polderen en de bedijking eerst te doen aanvangen oostwaarts van de Eem. Deze rivier blijft dus zijn tegenwoordigen loop behouden doch zal, omdat zij dan uitwatert op

een meer met regelbaar peil, op dezelfde wijze in een verbeterden waterstaatkundigen toestand van de provincie Utrecht, meer speciaal van de Geldersche vallei, kunnen bijdragen, als het geval zou zijn, indien zij verlengd zou worden tot aan de Vecht, hetgeen volgens het Wetsontwerp, in de bedoeling lag.

Zooals hiervóór reeds is uiteengezet, zou deze verlenging van de Eem van geenerlei beteekenis zijn voor de inundatiën van het Noorderlijk deel der Waterlinie; integendeel zou de verlengde Eem, loopende in een richting loodrecht op het front der linie, een breed acces meer vormen, hetgeen ware te vermijden.

Wanneer dan verder aan de zuidwestelijke inpoldering een vorm werd gegeven als aangegeven op schets 2, waarbij dus het Oostfront der St. v. Amsterdam blijft gedekt door de Zuiderzee (d a n IJsselmeer), terwijl de zuidoostelijke inpoldering zich minder ver noordwestwaarts uitstrekt, wordt de toestand hier van dien aard, dat en N.H.W.L. en St. v. Amsterdam zonder aanleg van permanente werken aan de zijde van het IJsselmeer afdoende beschermd blijven, terwijl bovendien een operatie van een uit het Oosten oprukkenden vijand met negeering van de N.H.W.L., rechtstreeks op Amsterdam even onwaarschijnlijk blijft als zulks thans het geval is. En dit laatste achten wij, het zij nogmaals herhaald, van het grootste belang. Alleen met Holland als achterland zullen we in staat zijn om den strijd vol te houden, zoolang als het leger weerstand kan bieden zoo noodig in afwachting van hulp van buiten. Maar opgesloten in de St. v. Amsterdam zal, door het gebrek aan hulpsbronnen en levensmiddelen, het leger den strijd spoedig moeten opgeven, terwijl de kans, dat van buitenaf hulp wordt gebracht geringer zal zijn naarmate aan onze eigen troepenmacht de vrijheid van beweging zal zijn benomen. Heeft de vijand eenmaal de St. v. Amsterdam ingesloten en heeft hij vasten voet aan de kust, dan is zijn positie ijzersterk en wordt het voor een mogendheid die om staatkundige redenen zich tegen den ondergang van Nederland zou willen verzetten, oneindig veel moeilijker om operatief in te grijpen, dan wanneer wij nog standhouden aan Oost- en Zuidzijde van de vesting Holland. Naar onze meening moeten wij dáár onze kracht zoeken. Zonder St. v. Amsterdam maar met een deugdelijke H.W.L. en een leger, dat sterk genoeg is om die linie te verdedigen en dat dus ook groot genoeg is om aan de kust tegen een vijand uit het Westen het land te beletten, achten we onze verdediging het beste gewaarborgd.

Omdat dit onze overtuiging is, en omdat de Zuiderzee bij de verdediging van de vesting Holland zoo'n belangrijke rol speelt, hebben wij het gewenscht geacht de afsluitings- en droogmakingsplannen, thans in een Wetsontwerp belichaamd, nader uit militair oogpunt te bezien.

Waar onlangs één onzer volksvertegenwoordigers in een brochure, getiteld: „Noodzakelijke legerhervorming”, o. a. zegt:

„... dat de wetten, die den grondslag leggen voor de Nederlandsche weermacht, bovenal sociale wetten zijn; sociale wetten van de

„eerste orde” en elders: „De landsverdediging is een nationale zaak van het hoogste belang” . . . daartegenover staat in schrill contrast de betrekkelijk geringe aandacht, die gewijd is aan en de stiefmoederlijke behandeling die de landsverdediging ondervond bij de besprekingen, die geleid hebben tot de vorming van een plan, waarbij de aardrijkskundige gesteldheid van ons land zeer ingrijpend zal worden gewijzigd, en bij de uitvoering van welk plan de landsverdediging zoo nauw is betrokken.

Zelfs heeft de aandacht, die er dan nog uit militair oogpunt aan het ontwerp is gewijd, aan Mr. G. Vissering (in de Econ. Stat. Berichten) aanleiding gegeven tot de volgende beschouwingen.

„De eenige groote schaduw op het verdienstelijke ontwerp van minister Lely is (dus), dat de militaire macht het veto kan blijven uitspreken over deze onderneming op grond dat de leiders der landsverdediging het in theorie nog niet eens mochten zijn over het resultaat, dat uit de militaire lessen van dezen oorlog te trekken zal zijn. Wie zal dit resultaat met volkomen zekerheid kunnen vaststellen, nu nog bijna dagelijks nieuwe oorlogswerktuigen en oorlogsmethoden worden uitgevonden? Wie zal kunnen verklaren wanneer het tijdstip zal aanbreeken, dat de militaire deskundigen eens van zin kunnen verklaren, dat zij die wetenschap voldoende hebben verkregen?

„Mag men bij eene dergelijke groote onzekerheid een zoo groot landsbelang op den achtergrond schuiven, de daad van directe krachtsversterking ten achter te stellen bij het theoretisch zoeken naar verbetering der weermiddelen van militair standpunt?

„Dat is een zeer zwakke zijde van het wetsontwerp. Moge onze Volksvertegenwoordiging, den minister in zijn schoon streven tegemoetkomend, alsnog eene betere oplossing vinden voor deze betreurenswaardige oorzaak tot verder dralen.”

Wanneer men dan naleest wat het Wetsontwerp te dien aanzien zegt, dan blijkt dat het veto, waarover Mr. Vissering het heeft, eigenlijk alléén betreft: het zich uitspreken over de kosten van de door de uitvoering van het plan noodig wordende voorzieningen in het belang der landsverdediging, en voorts ook nog „de vaststelling van de uitgebreidheid welke met het oog op de belangen der landsverdediging, aan de Zuidoostelijke inpolde-ring zal kunnen worden gegeven.”

Dat dus de militaire macht het veto zal kunnen uitspreken over deze onderneming (in hoeverre dit n. o. m. wenschelijk zou zijn, moge uit het voorafgegaane zijn gebleken) is dus absoluut onjuist. Men heeft er evenwel nog niet de financiële gevolgen, voor wat betreft de militaire voorzieningen, die uit het plan zouden voortvloeien, van willen vaststellen, omdat vermeend werd dat zulks, met het oog op den tegen-

woordigen oorlog, niet verstandig zou zijn. Dit moet eerst worden onderzocht en de uitslag van dat onderzoek zal moeten worden afgewacht, alvorens met de werkzaamheden zal kunnen worden begonnen. Het plan zelf echter d. w. z. de vorm waarin door de afsluiting en gedeeltelijke droogmaking de Zuiderzee zal worden gewijzigd, blijft onaangetast, behoudens wellicht eenige wijziging in de gedaante van de zuidoostelijke inpoldering. Er is dus geen sprake van het uitspreken van een veto over het verwerpen van het plan, alleen van een uitstel van de werkzaamheden. Maar zóó weinig wordt nog van sommige zijden ingezien, wat we hierboven aanhaalden, n.l. dat de landsverdediging een nationale zaak is van het hoogste belang, dat zelfs dat geringe verband, wat gebracht is tusschen het plan en de landsverdediging genoemd wordt: „een groote schaduw op het ontwerp van Minister „Lely.”

Laten we hopen, dat uitingen als deze niet zullen leiden tot een „betreurenswaardig overijlen”, waarvan zij, die aan ons Volk verantwoordelijk zullen zijn voor de wijze, waarop wellicht ooit onze weer-macht den strijd tegen den indringer zal moeten voeren, de dupe zullen zijn.

Het trekken van paarden,

DOOR

J. W. BUTNER,

Eerste-Luitenant der Artillerie, Commandant van den A. M. T. IIIe Div.

Om een trekpaard zoo economisch mogelijk te gebruiken, d. w. z. om het zoodanig te doen arbeiden, dat bij een minimum krachtverbruik een maximum last verplaatst wordt, is het noodig, dat men op de hoogte is van verschillende factoren, op het trekvermogen van invloed. Waar deze niet bekend zijn, zal het paardengebruik dikwijls ontaarden in paardenmishandeling, meestal zonder dat de voertuigrjder zich hiervan bewust is. Onder mishandeling hier te verstaan de meest ruime beteekenis van het woord en niet alleen een zichtbare pijniging van het dier.

Iedere handeling die een paard noodeloos hindert in de uitoefening van zijn dienst, die een onnoodige slijtage van gewrichten, spieren en peezen doet ontstaan, plaagt het beest, en is voor het Rijk financieel nadeelig. Vele paarden zijn vóór hun tijd versleten; gedurende deze mobilisatie zijn vele paarden uitgevallen, en dus vervangen moeten worden, die bij een oordeelkundige behandeling nog tijden dienst hadden kunnen doen. Viervoeters, die zoogenaamd niet trekken willen, zouden veelal merkwaardige verhalen kunnen doen van pijnigingen doorstaan in vroegere periodes, waarin zij wel trokken, doch slecht passende tuigen, slechte wijze van aanspannen, enz. hun goeden wil in een niet meer te overwinnen vrees hebben veranderd. Onwillige paarden worden zelden geboren, door den mensch worden zij echter wel zoodanig gemaakt.

Waar het leger trekpaarden gebruikt, behoort met het toezicht op oefeningen verzorging van het paardenmaterieel slechts personeel belast te zijn, dat naast een groote liefde voor paarden een goed inzicht heeft in de wijze van trekken en wat daarmee samenhangt.

Erst dan is te verwachten, dat de voertuigrjders opgeleid zullen worden in de richting, die naast het financieele voordeel voor het rijk, zekerheid geeft, dat de paarden zullen kunnen presteeren, wat er met redelijkheid te velde van te verwachten is.

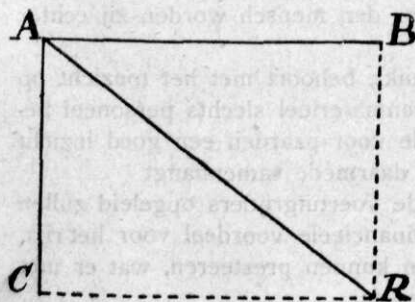
Aan goed treinpersoneel was in Augustus 1914 een zeer groot tekort. Thans is dit wel verbeterd, doch slechts een geheele reorganisatie van het treinwezen zal afdoende verbetering kunnen brengen.

Om te trekken heeft het paard de beschikking over zijn spierkracht en over zijn gewicht. Dit laatste alleen, ingezet om een last in beweging te brengen, vermoeit het dier niet. Hoe grooter de gevorderde spierkracht echter is, hoe spoediger de energie van het paard zal zijn uitgeput. Hoe meer dus bij het trekken gebruik gemaakt zal worden van het lichaamsgewicht, hoe minder arbeid de spieren zullen behoeven te verrichten. Het paard wordt dus minder gauw vermoeid, en het prestatievermogen neemt toe. Economisch wordt dus gereden wanneer het trekdier in de gelegenheid gesteld wordt, zooveel mogelijk eigen gewicht bij den arbeid te gebruiken.

De bewegingsorganen van het paard zijn van nature slechts bestemd het lichaam te dragen en voort te bewegen. Bij het gaan, dienen de voorbeenen hoofdzakelijk voor ondersteuning, de achterbeenen bovendien voor voortstuwung. Het aangespannen paard moet zooveel mogelijk gelegenheid gegeven worden zijn beenen en spieren op deze wijze te gebruiken. De verdeeling van den te verrichten arbeid over de bewegingsorganen moet dezelfde blijven als bij het vrije paard, wil men niet een zeer onevenredige slijtage der beenen krijgen, waardoor de gebruikswaarde van het dier zeer spoedig daalt.

Wanneer we een goed gedresseerd, goed gereden, groot werkpaard een zwaren wagen zien aantrekken, merken we het volgende op. Het dier begint met het lichaamsgewicht naar voren te brengen, zonder de beenen te verplaatsen. De laatste worden gebogen; hoofd en hals naar voren gestrekt en naar beneden gebracht tot nagenoeg horizontaal; het zwaartepunt van het lichaam wordt naar voren gebracht, zoodat de projectie op den bodem valt buiten den vierhoek door de voeten gevormd; het paard wordt slechts op de beenen gehouden door de strengen. Snijden we die in dezen stand plotseling door, het dier valt op de knieën.

Wanneer we aannemen dat A het zwaartepunt van het paard is, AB de weerstand bij het in beweging brengen van den last te over-



winnen en AC het gewicht van het dier. Op het oogenblik, dat het voertuig in beweging zal gaan, dus op het moment hiervóór aangegeven, is het dier in evenwicht onder den invloed van deze krachten, en de weerstanden, door den bodem uitgeoefend op de vier beenen. De resultante dezer laatste krachten moet dus gelijk en tegengesteld zijn aan AR .

Bij het vrije paard is het punt R de projectie van het zwaartepunt op den grond; dit punt valt dan met C samen. Om de verdeeling van arbeid over de vier beenen bij

het aanzettende paard dezelfde te doen zijn als bij den natuurlijke stand van het vrije dier, zal R bij het aanzetten op dezelfde plaats moeten blijven. Dit is alleen mogelijk wanneer A , dus het zwaartepunt, naar voren is verplaatst. AC , zijnde het paardengewicht, is constant. AB en AR zijn veranderlijk, in direct verband met elkaar, d. w. z. dat AR zal toenemen, naar mate AB grooter wordt, doch niet boven een bepaald maximum; dat AB , dus de weerstand van het voertuig niet grooter kan worden, dan de horizontaal ontbondene van AR , wanneer AR , waarvan de grootte afhankelijk is van de kracht van het paard, maximum is.

De vraag is dus, wanneer kan AB zoo groot mogelijk zijn. Dit is klaarblijkelijk het geval:

Wanneer AR zooveel mogelijk van den verticaal afwijkt,

dus wanneer het zwaartepunt A wordt verlaagd en zoover mogelijk naar voren gebracht, en dus het punt R zoover mogelijk naar achteren komt.

Het punt R kan niet verder achteruit komen, dan het steunpunt van het meest naar achteren staand been. Komt het snijpunt van de resultante, van weerstand van den last en gewicht van het paard, achter de steunpunten der achterbeenen op den grond, dan zien we het paard bij het aanzetten steigeren. Bij slecht gereden paarden met veel temperament komt dit dikwijls voor; het verschijnsel is uit bovenstaande gemakkelijk te verklaren. De voorwaarden voor het verkrijgen van een maximum nuttig effect van de spierkracht bij het aanzetten zijn dus:

1e. Het paard gelegenheid geven zijn achterbeenen zoover mogelijk achteruit te plaatsen.

2e. Het dier te helpen zijn zwaartepunt naar voren te brengen en te verlagen.

Aan de eerste voorwaarde kan worden voldaan, door zorg te dragen, dat het paard voor het aanzetten niet zoogenaamd vierkant in de strengen staat, doch met slappe strengen, waardoor het zich in het haam kan leggen door de achterbeenen stevig op den grond te drukken, en de trekspieren hiervan te spannen.

Door dit in het haam leggen wordt tevens reeds het zwaartepunt naar voren gebracht en verlaagd; door het buigen der voorknieën kan dit omlaag brengen worden vergroot, terwijl het strekken van hals en hoofd het vooruitbrengen van het zwaartepunt bevorderen. Hoe zwaarder hoofd en hals, en hoe langer hierbij de hals is, hoe meer invloed het strekken dezer deelen op de ligging van het zwaartepunt zal hebben. Een goed ontwikkelde voorhand werkt hiertoe natuurlijk ook mede. Jonge hengsten worden dikwijls te laat gecastreerd, teneinde de voorhand zich goed te doen ontwikkelen.

Kunstmatig wordt deze dikwijls nog zwaarder gemaakt door de toepassing van zware hamen. Het bereden paard is bij het aanzetten dus in het voordeel boven het onbereden, vooral wanneer de ruiter zijn gewicht naar voren brengt. (Hier is alleen sprake van aanzetten.)

Kan een paard een zwaren last niet in beweging krijgen, dan zal een benedenwaartschen druk op den hals, door b. v. aan de manen te trekken het dier helpen. Dit middel ziet men door jagers van schepen dikwijls met vrucht toepassen. Door het geven van een helling aan de strengen geeft de weerstand van de streng bij het trekken een verticaal ontbondene, die een druk op de voorhand uitoefent, en dus mede het zwaartepunt naar voren brengt. De gewenschte strenghelling is 10° à 12° . Daarboven wordt de belasting van de voorhand te groot. Volgens proeven van den generaal Berge geeft de helling der strengen de volgende resultaten:

Helling.	Trekkracht.
0°	378 K.G.
6° à 7°	400 K.G.
10° à 12°	422 K.G.
13° à 16°	382 K.G.

Wanneer het gewicht van een paard P is, en de wrijvingscoëfficiënt van ijzer op den bodem f , dan zal de grootste trekweerstand, die overwonnen kan worden $P \times f$ zijn. Voor een droge houtbestrating is $f = 0.62$. Een paard van 500 K.G. zal dan dus maximum 310 K.G. trekkracht kunnen uitoefenen.

Het trekken met de achterhand. Sommige paarden trekken van nature aan met hoog opgericht hoofd en ongebogen voorbenen. Het zwaartepunt wordt dan dus niet naar voren gebracht en de noodzakelijke schuine stand van de lijn CR kan alleen verkregen worden door de werking van de achterhand. Deze wordt dus onevenredig zwaar belast, en zal spoedig versleten zijn.

Dergelijke dieren kunnen geen zware vrachten trekken, zij lichten echter de voorbenen bij het gaan hoog op, waarom zij voor equipages veel aftrek vinden.

Omdat deze manier van gaan zeer vermoeiend is, laten deze paarden na korten arbeid gewoonlijk het hoofd zakken, waardoor echter de beenheffing vermindert, en het paard voor het groote publiek niet meer fraai gaat. Om dit te voorkomen heeft men de opzetteugels aangebracht; het dier kan nu zijn hals niet strekken. Voor den leek gaat het paard nu mooi; de echte paardenliefhebber ziet hierin echter een dierenmishandeling, waardoor de dieren noodeloos worden gemarteld, terwille van de ijdelheid van den eigenaar of huurder. Behalve de mishandeling op trekgebied, kan het dier 's zomers ook nog niet eens de vliegen afschudden. De groote zoogenaamde carossiers, die van nature met hoogen hals gaan, die h. t. l. voor equipages gefokt worden, en veel naar het buitenland gaan, geven geen hoogen dunk van de fokkerij van gebruikspaarden in Nederland. Winstbejag belet ook hier de verbetering van het paardenras.

Het trekken met de voorhand. Paarden met slecht ontwikkelde of wel

versleten achterhand, brengen bij het aanzetten de achterhand onder het lichaam en trachten op alle mogelijke wijzen het zwaartepunt naar voren te brengen, vooral door sterk buigen van de voorbeenen. Dieren, die op deze wijze trekken hebben minder kracht; de bewegingen van hals en hoofd zijn bij hen van overwegend belang, en iedere teugelwerking, die deze belemmert, heeft een verlamdenden invloed.

Proeven van den Franschen generaal Morris hebben de volgende uitkomsten geleverd.

1. Door verandering van de hoofd- en halsstelling, kan een paard naar willekeur de voorhand belasten c. q. ontlasten met 4 0/10 van het totale lichaamsgewicht.

2. De voorhand van het onbelaste paard draagt 1/3 meer dan de achterhand.

3. Een lange hals kan dit onder sub. 1 genoemde verhoogen tot 4.4 0/10.

4. De voorhand draagt normaal 2/3 van het gewicht van den ruiter. Dit kan, door de wijze van rijden vermeerderd worden tot 5/6 of verminderd worden tot 1/3. De ruiter geeft dus een aanmerkelijke verplaatsing van het zwaartepunt van het paard naar voren, of een minder groote met onevenredig zwaardere belasting van de achterhand. De stukrijder moet dus, vooral bij het aanzetten, voorover zitten.

5. Door hals en hoofd naar voren en naar beneden te brengen, vergroot een paard zijn trekkracht, met 2.66 0/10 van zijn gewicht, zijnde bij een gemiddeld paard dus 13 K.G.

Voor een klein paard met langen hals.	3.10 0/10
Voor een gemiddeld paard met langen hals.	2.9 "
Voor een gemiddeld paard met gewonen hals	2.5 "
Voor een klein paard met gewonen hals.	2.5 "
Voor een groot paard met langen hals	2.3 "
Voor een groot paard met gewonen hals	2.1 "

Hieruit kan men dus concluderen:

a. Dat voor kleine paarden de halslengte van overwegenden invloed is voor het trekvermogen.

b. dat bij een zelfde halslengte en zelfde lichaamsgewicht de kleine paarden in het voordeel zijn.

Onder klein te verstaan paarden, laag op de beenen, maar met een groote massa, zooals b. v. de Ardenners.

Wanneer een paard zoogenaamd vierkant staat, met gestrekte strengen, zal het, om de goede trekhouding te kunnen aannemen, eerst een weinig achteruit moeten gaan. Staat het vierkant met loshangende strengen, en houdt de rijder de teugels gespannen, zonder na te geven, dan zal het paard zijn gewicht slechts naar voren kunnen brengen, door het schuin plaatsnemen der achterbeenen. Een gevolg zal vaak zijn steigeren en achteruit slaan. De voertuigrijder blijkt onbekwaam te zijn. De laatste zal, om dit te voorkomen, wanneer het paard aantrekt mede

moeten gaan met de hand. Hij zal moeten nageven, daarbij de leidsels (teugels) door het paard doen strekken, en niet tegen moeten trekken om het paard zoogenaamd op de been te houden.

Ter illustratie van den grooten invloed, die de voertuigrjder op het krachtsverbruik van paarden heeft, moge dienen, dat volgens L a v a l a r d (Le cheval, bladz. 208) bij proeven met zware omnibussen gebleken is, dat goed bereden paarden voor denzelfden arbeid 275 K.G. arbeid verrichten tegen slecht gereden 400 K.G.

Invloed van de snelheid. De gangen van het trekpaard zijn stap of draf.

In stap wordt het lichaam gedragen door twee of drie beenen. De arbeidsvermeerdering, voor voortbeweging, aan het aangespannen paard boven het vrijgaande paard opgelegd, wordt dus per been slechts de helft of een derde gedeelte van den last. Wordt de vracht zóó zwaar, dat een verdeling over twee beenen aanleiding zou geven tot groote vermoeidheid, dan zien we het paard zijn gang zoodanig vertragen, dat het lichaam steeds door drie beenen wordt gesteund. Bij zeer zwaar aantrekken zien we, dat met vier beenen op den grond de last iets naar voren gebracht wordt, en eerst daarna één of twee beenen een weinig worden verzet.

De voortbeweging van de vracht bestaat dan feitelijk uit een serie van aanzetten met vier beenen tegelijk.

Wanneer in plaats van den last, zooals boven aangegeven, de snelheid vergroot wordt, zal men het geval verkrijgen dat het vlot stappende paardenlichaam doorlopend slechts door twee beenen wordt ondersteund; hierdoor verkrijgt men, dat het dier beduidend minder kan trekken dan bij een korten stap. Bekend is het verschijnsel dat trekpaarden, die los een zeer ruimen stap hebben, en bij één tempo van 4 K.M. per uur aangespannen ook goed stappen, gaan trippelen, wanneer men een vlotteren stap wil doen aannemen. Dit is gemakkelijk te verklaren. Het paard, dat meer arbeid moet verrichten bij dit vluggere gaan, kan in dit tempo niet het gewenschte rendement krijgen, in casu de snellere voortbeweging van den last. Het zal daarom zijn beenverplaatsing gaan versnellen, om in denzelfden tijd het aantal krachtsinspanningen te vermeerderen. Het resultaat is dus trippelen. Hoe meer het paard nu door de teugels gehinderd wordt, dus hoe meer het belemmerd wordt in zijn trekarbeid, des te spoediger men dezen onnatuurlijken, vermoeienden gang zal krijgen. Het komt dan ook dikwijls voor dat een dier trippelt bij een slechten voertuigrjder, terwijl het onder dezelfde omstandigheid vlot stapt, wanneer een ander de teugels in handen neemt.

Door een sterker gebruik van de achterhand, dus een onnatuurlijke belastingsverhouding tusschen deze en de voorhand, kan een paard tijdelijk aan zijn onmacht, om den zwaren last in snelleren stap te trekken, tegemoet komen. Het trekpaard wordt dus zoogenaamd „ver-

zameld". Dit middel wordt bij de dressuur van trekpaarden dikwijls als resultaat van de africhting gezocht, het heeft echter als eenig gevolg, dat het paard zeer gauw van achteren totaal versleten zal zijn.

In draf wordt het lichaam steeds slechts door hoogstens twee beenen gesteund, die echter slechts een gedeelte van den tijd dat zij steunen trekarbeid kunnen verrichten. Dit moet dus tot zeer groote vermoeidheid leiden. Wil men een paard met een zeer zwaren last achter zich, laten draven, dan zal men dikwijls zien, dat bij vergrooting der snelheid het lichaam toch door drie beenen ondersteund blijft, en het aantal passen wordt vermeerderd met een verkleining van de lengte van iederen stap.

De galop is voor het aangespannen paard natuurlijk een hoogst vermoeienden gang, daar het lichaam hierbij voor een groot deel van den tijd slechts door één been wordt ondersteund.

Behalve de invloed, die zich doet gelden door vermindering van het aantal steunpunten, vormt ook de vermeerdering van den luchtweerstand een nadeeligen factor voor de trekkacht, wanneer de snelheid vermeerderd. Een renpaard, met een snelheid van 16 M. in de seconde ondervindt van de lucht een weerstand van 7.68 K.G., wat voor het paard een negatieven arbeid vertegenwoordigt van 123 K.G.M. per seconde. Bij een draf van 3 M. per seconde wordt voor overwinning van den luchtweerstand een arbeid vereischt van 0.18 à 0.27 K.G.M. per seconde. Dit is gering; echter neemt ook de luchtweerstand van het, ter overwinning daarvan, gewoonlijk slecht gebouwde voertuig met de snelheid toe. Men kan in het algemeen aannemen, dat de luchtweerstand evenredig is met het vierkant van de snelheid.

Een andere factor, nadeelig op de trekprestaties bij vermeerdering van de snelheid, is het toenemen daarmee van de benodigde automotorische kracht, d.w.z. de energie noodig om de massa van het paard te verplaatsen.

Deze wordt beheerscht door:

- a. De inwendige wrijving.
- b. Het verloren arbeidsvermogen door schokken van den bodem.
- c. De verplaatsing van het zwaartepunt.
- d. De functioneele uitputting (zich uitende in vermoeidheid der organen).

Deze vier factoren oefenen meer invloed uit, naarmate het dier zich sneller voortbeweegt.

Ad, a, b en c genoemd, is duidelijk.

Wat betreft ad. d, naarmate één of meerdere organen meer vermoeid raken, zal door andere meer arbeid moeten worden verricht, om aan dit mindere praestatievermogen tegemoet te komen. Gedeeltelijk hangt het onder d genoemde echter met de eerste drie factoren samen.

Met geheel vrije paarden zijn door Tredgehold in dit opzicht zeer interessante proeven genomen, waarvan de resultaten zijn vastgelegd in onderstaande tabel.

Max. arb.duur per dag.	Snelheid per uur <i>a</i> . K.M.	Afstand dag dag <i>b</i> . K.M.	product <i>a</i> × <i>b</i> .
1	23.6	23.6	554
2	16.7	33.4	564
3	13.4	40.2	538
4	11.7	46.8	547
5	10.6	53	561
6	9.6	57.6	553
7	8.8	61.6	542
8	8.3	66.4	551
10	7.4	74	547

Het product $a \times b$ vormt een maat voor den arbeid, en is, zooals te verwachten was, constant (slechts kleine schommelingen). De proeven toonen duidelijk aan, dat de per dag af te leggen afstanden bij het vrije paard reeds aanmerkelijk verminderen, naarmate de snelheid toeneemt. De door het dier te leveren energie is bij snelle beweging gedurende het afleggen van een korteren afstand reeds verbruikt.

Volgens bovenstaande was

$$a \times b = 550 \text{ (ongeveer gemiddelde)}$$

$$b = \text{afgelegde weg} = p \times v$$

$$(p = \text{aantal uren. } v = \text{snelheid})$$

$$v \times p v = 550$$

$$p = \frac{550}{v^2}$$

dus de arbeidsduur omgekeerd evenredig met het kwadraat van de snelheid.

Een bekend feit is, dat een slecht afgericht paard, zich veel spoediger vermoeit, dan een goed gedresseerd dier. Africhting, zoowel van paard als rijder, bestaat voor een groot deel in een oefening in het reageeren op reflexen. Hoe meer oefening hierin is verkregen, hoe minder het dier door schokken van den weg gehinderd zal worden in zijn trek-arbeid, en hoe minder hinderend de hand van den rijder op plotse-linge abnormale bewegingen van het paard, dikwijls noodig om plotse-linge belemmeringen in het trekken te neutraliseeren, zal werken.

Tuigen voor Trekpaarden. Het spreekt vanzelf, dat de wijzen van op-tuigen en aanspannen een zeer grooten invloed op het trekken/kunnen uitoefenen. Hierbij moet er nauwkeurig op worden gelet, dat het dier in het gebruik van zijn spieren zoo min mogelijk wordt belemmerd, en het zijn trekkracht kan inzetten op de wijze, die het minst vermoeiend is.

In het voorgaande is opgemerkt, dat een paard, om zoo economisch mogelijk te trekken ten opzichte van de slijtage van het paarden-lichaam, hals en hoofd vrij naar voren moet kunnen strekken. Hiermede spotten in alle opzichten de ontzettend groote stangen, die men gewoonlijk de trekpaarden in den mond hangt.

Een stang werkt op de lagen van een paard als een hefboom; de sterkte van den druk, door dit instrument in den mond uitgeoefend, hangt af van de verhouding van de lengte van boven en onder schaar. Hoe langer de laatste ten opzichte van de eerste, hoe grooter de invloed zal zijn van de geringste teugelaanhouding. (Hierbij natuurlijk rekenende met onderaan de schaar vastgegespte teugels). Hoe hooger de teugels zijn vastgegespt, hoe minder natuurlijk een aanhouding zal werken. Het gewicht van de onderschaar, zal echter steeds een storenden invloed blijven houden. Bij equipages zien we n. b. nog dikwijls de onderscharen aan de einden onderling door een ijzeren staaf verbonden, alsof de stang alleen al niet pijnigend genoeg was.

Het ideaal is rijden der trekpaarden op een enkel gebit. Bij een der munitietreinen van het veldleger zijn dadelijk in Augustus 1914 de stangen der trekpaarden alle ingenomen.

Het resultaat is, dat thans de paarden nog slechts zeer weinig in de kogels geleden hebben. De wendbaarheid der bespanningen is zeker niet minder dan bij de andere deelen van het leger; zij gaan in het algemeen opvallend rustig en vlot; trippelaars komen niet voor. De paarden hebben alle aangename monden.

Bij een driedaagsche oefening met de volledige bagagetreinen eener Divisie, trippelden den eersten dag zeer veel dieren, en was de harmonica beweging in de colonne zeer groot. Den tweeden dag werd gelast de teugels alle vast te maken ter hoogte van het mondstuk, waardoor dus de werking van de stangen als zoodanig werd uitgeschakeld.

Het resultaat was, dat de colonne zeer gelijkmatig en rustig ging, dat na zeer korten tijd geen paard meer trippelde, en de snelheid per uur met bijna 1 K.M. werd vermeerderd.

De stangen zijn voor vele paarden een noodzakelijk kwaad geworden. Verschillende dieren zijn, door het langdurig misbruik van dit, in een onervaren hand sterk martelwerktuig, zoo in den mond mishandeld, dat het gevoel uit de lagen nagenoeg verdwenen is, en slechts een zeer sterke hefboomwerking het houden van het paard mogelijk maakt. Er wordt geen paard hard geboren; alle worden hard gemaakt. Bij dit laatste speelt ook de ijdelheid van den rijder dikwijls een nadeeligen rol. Totaal onbekend met de trektheorie, vindt hij het fraai, wanneer zijn paarden met een gebogen hals loopen. Hiervoor is de stang het aangewezen werktuig. Deze flink aangehouden liefst, uit onbekendheid, door voortdurend sterk te trekken, en aanjagen van het paard met de zweep, zorgen dat het dier voor leeken, prachtig gaat; van hen ontvangt de koetsier bewonderende blikken. Dat hij zijn paarden in mond en achterbeenen volmaakt bederft, komt niet in hem op. Gewoonlijk is hem van het rijden van den bok dan ook niet anders bijgebracht dan dat hij links moet trekken om links te gaan, rechts om naar die zijde uit te wijken, en dat hij zijn paarden goed „in de hand” moet houden. Waar heeft men getracht de treinsoldaten eenig begrip van trekken te geven? Het resultaat van de gebrekkige opleiding der voer-

tuigrijders is op het oogenblik dan ook goed merkbaar. Het verminderde voederrantsoen heeft de dieren natuurlijk geen goed gedaan. Werden echter alle paarden door goed afgericht personeel gereden, menig pond vleesch zou niet verloren zijn gegaan door het verrichten van meer arbeid, dan voor het vervoer van den last noodig was.

Door stelselmatig te trachten de stangwerking langzamerhand uit te schakelen, door het geleidelijk hooger vastmaken der teugels, kan veel goed worden gemaakt. Het gros der paarden zal, wanneer tevens het personeel behoorlijk wordt afgericht, in korten tijd weer een goeden mond gekregen hebben, zoodat met een trens kan worden volstaan.

Oogkleppen komen nog bij vele gerequireerde tuigen voor. Deze vangen veel stof op, en brengen dit in de oogen, terwijl het er anders langs zou gaan. Zij veroorzaken dus dikwijls oogziekten. Voor slechte rijders, die zeer onoordeelkundig met de zweep werken, zijn zij een goed hulpmiddel om hun gebrek aan rijkunst te verbergen. De paarden kunnen nu namelijk de zweep niet zien. Het goed bereden paard behoort voor de zweep geen angst te hebben. Een voorbeeld hiervan zien we bij het longeeren, waar het paard nooit oogkleppen aan heeft, en toch niet voor de zweep op zij springt, wanneer deze even bewogen wordt.

In verband met de werking op de lagen door hun gewicht, moeten teugels licht zijn, en dus niet zwaarder dan de stevigheid eischt.

De strengen worden vastgemaakt of aan een borstgareel of aan een haam. Het paard moet dus door middel van een dezer zijn trekkracht op het voertuig overbrengen. Het is duidelijk dat hunne constructie dus zoo doelmatig en dus zoo weinig hinderend mogelijk moet zijn.

Wanneer we een vrijgaand paard beschouwen, zien we het schouderblad een draaiende beweging maken om een punt, dat vrijwel met het midden samenvalt. Het is duidelijk dat de trekkracht hier moet aangrijpen, teneinde de schouderbeweging en dus het gaan zoo min mogelijk te hinderen. Al wordt „het borstgareel zoo hoog mogelijk opgehaald, zonder de ademhaling te belemmeren”, dan oefent de streng zijn werking bij het normaal gebouwde paard nog te laag uit. Maar er is nog meer in het nadeel van dit tuigdeel. Het vormt feitelijk een band, die drukt op de borstkas, en deze meer samenperst naarmate meer werk moet worden verricht. Juist in de gevallen, waarin eene groote longwerking, en dus een uitzetting van de borstkas wordt geëischt, wordt dit door het gareel belemmerd. Het zal duidelijk zijn, dat het paardenlichaam, om zich tegen deze samenpersing te verzetten, arbeid zal moeten presteeren die in mindering komt van de trekenergie.

Een zeer groot voordeel van het borstgareel is echter, dat het voor alle paarden zeer eenvoudig passend te maken is.

Een haam is een onvervormbaar tuigdeel, dat dus voor de samenpersing van de borstkas niet zoo nadeelig is.

De strengen zijn bij een goed haam meer in overeenstemming met de beweging van den schouder vastgemaakt.

Is uit deze oogpunten het haam boven het borstgareel te verkiezen, het heeft echter het groote nadeel dat het, wanneer het niet juist passend is, heen en weer schuift, en daardoor het „doortrekken” der paarden in de hand werkt.

De goede voorman laat bij ieder paard een passend haam maken.

Past een haam niet geheel dan vervormen bij het trekken de kussens van dit tuigdeel zich gewoonlijk wel spoedig zoodanig, dat een zuiver dragen op den schouder verkregen wordt. Vandaar dat elk paard steeds met zijn eigen haam moet worden gereden.

Slecht passende hamen kunnen door het aanbrengen van onderhamen beter gemaakt worden. Ook een viltten kussen boven in het haam aangebracht, kan in deze ten goede werken. Hierdoor wordt het haam een weinig opgelicht, waardoor het aangrijpingspunt van de strengen hooger komt, en dus op deze wijze zoo noodig op de juiste plaats kan worden gebracht. Bovendien worden door dit kussen drukkingen in den manenkam voorkomen. Deze toch zijn het gevolg van het gebruik van hamen, die van boven te wijd zijn. Het gewicht van het haam, en de voorwichtigheid van het voertuig (bij gebruik van voorwagens) drukken dan boven op den manenkam. Door het inbrengen van het kussen wordt deze druk overgebracht op de boveneinden der schouders, en dus over een grooter oppervlak verdeeld. Het kussen moet de binnen bovenzijde van het haam aan weerskanten ongeveer 20 c.M. bedekken. Het bestaat dus uit twee viltlappen, ter lengte van 20 c.M. en ter breedte van het haamkussen, die aan elkaar genaaid zijn zoodanig, dat de zoom boven in het haam komt te liggen. Met drie riempjes, één aan elk der einden, en één in het midden, worden zij in het haam bevestigd.

Achterblijvers en vermisten,

DOOR

C. C. DE GELDER,

Kapitein der Infanterie.

Voorkomen is beter dan genezen.

De reglementen en voorschriften moeten voor ieder militair een steun en een houvast zijn; derhalve behooren zij niet slechts op de hoogte van hun tijd te blijven, doch dienen zij, speciaal met het oog op de moeilijkste omstandigheden, scherp en duidelijk aan te geven, welke ieders rechten en plichten zijn.

Wanneer echter de bepalingen een vaag en wazig karakter dragen, in moeilijke gevallen niet voorzien, dan is de mogelijkheid geenszins uitgesloten, dat het optreden der chefs hiervan de sporen gaat dragen en, waartoe zulks kan leiden, begrijpt een ieder.

Wij willen derhalve enkele markante zaken eens uit dit oogpunt bezien.

A. HET ACHTERBLIJVEN OP MARSCH.

Het achterblijven van militairen gedurende eene troepenverplaatsing, hetzij wegens voetgebreken, lichaamszwakte of onvoldoende training, dan wel wegens gemis aan wilskracht, als uiting van lijdelijk verzet, of, wellicht in oorlogstijd, als uiting van vrees, is een kanker voor ieder leger en zekerlijk ook voor het onze. Bij de manoeuvres ziet men daarvan somtijds reeds bedenkelijke symptomen, doch vermoedelijk zullen slechts weinigen zich hebben ingedacht, welke afmetingen deze kwaal kan aannemen en waarheen zij kan voeren.

Het Fransche leger van Châlons telde in den slag bij Sedan 1) 30.000 achterblijvers, het leger in Italië (1859) had, bij den vrede van Villafranca, 25.000 „fricoteurs”. Dit was volstrekt geen nieuw verschijnsel.

Wij lezen toch in een order van Napoleon I 2), vier dagen na den slag bij Lützen, „Beaucoup de soldats se répandent dans les campagnes à droite et à gauche; d'autres suivent en traîneurs. C'est la

1) M. des Pallières, Orleans, blz. 39 schrijft: „... où l'on vit les trainards de l'armée assez nombreux et assez audacieux pour exécuter le pillage en règle de la gare de Reims, dans la quelle étaient accumulés des approvisionnements considérables, et défier insolemment les officiers, qui tentaient de les ramener dans le devoir.”

2) Rousset, la Grande Armée de 1813, blz. 86.

faute des officiers, qui laissent sortir les hommes des rangs; c'est la faute de M.M. les généraux, qui n'ont point d'arrière-garde pour ramasser les traîneurs"

En in een schrijven van K e l l e r m a n n , den gouverneur van Mainz (17 Mei 1813) 1): „J'ai l'honneur d'informer Votre Altesse, que des hommes isolés de l'infanterie et de la cavalerie, sans armes, mais complètement habillés et équipés, reviennent de l'armée et rentrent à Mayence, sans feuilles de route, ni ordres quelconques.

J'ignore comment ces militaires ont pu quitter leur corps et venir de gîte en gîte et sans obstacle jusqu'ici. Je fais arrêter ceux dont le retour porte le caractère de la désertion"

Geen wonder dan ook, dat de Keizer op 6 Sept. 1813 decreeteerde:

„Tout soldat qui quitte ses drapeaux, trahit le premier de ses devoirs.

En conséquence, Sa Majesté ordonne:

Article 1^{er}. Tout soldat qui quitte ses drapeaux sans cause légitime sera décimé. A cet effet, aussitôt que dix isolés seront réunis, les généraux commandant les corps d'armée les feront tirer au sort, et en feront fusiller un" 2).

Bij den aanvang der 2e periode van den oorlog 1870—71 doet men wederom dezelfde ervaring op, zoodat de voorloopige regeering zich reeds spoedig gehoopt zag te bepalen (2 October 1870, art. 8):

„Seront traités comme maraudeurs et punis comme tels, les trainards sans armes, que les chirurgiens des corps n'auront pas autorisés à suivre avec l'arrière-garde et les trainards autorisés à suivre avec l'arrière-garde, s'ils ne marchent pas sous sa conduite" 3).

Aangezien op „maraudage" de doodstraf stond, lijkt dit artikel wel voldoende en toch Men bedenke hierbij, dat iedere bepaling slechts waarde krijgt, door de wijze waarop zij wordt gehandhaafd, dat men ook rechters dient te bezitten, die zulk eene straf uitspreken. Voorts zij opgemerkt, dat wanneer het aantal achterblijvers te groot wordt, men toch geen algemeen bloedbad kan aanrichten.

Repressie werkt altijd minder uit dan preventief optreden!

Het is echter wel nuttig om de toestanden bij de legers der Republiek in die dagen eens te leeren kennen; het meest leerrijk zijn zij uitteraard in de oogenblikken, waarop de loop van zaken niet naar wensch was, bijv. bij een terugtocht. En zoo lezen wij in de orders van Chanzy voor 12 Jan. 1871 4):

„. . . . Envoyer la cavalerie à une étape en avant pour arrêter les fuyards," terwijl in die van 13 Jan. staat te lezen:

1) Rousset, blz. 91.

2) id. blz. 146.

3) M. des Pallières, Orléans, blz. 44, geeft het geheele decreet. Men zag er echter tegen op deze draconische straffen toe te passen op manschappen, dikwijls halve kinderen, en met zoo geringe militaire vorming.

4) Chanzy, La deuxième Armée de la Loire, blz. 341—43.

„Les généraux se rappelleront au sujet des fuyards, que dans chaque corps d'armée la cavalerie, poussée sur les derrières au moins à une étape, ne doit laisser passer personne dans la direction de Laval et doit arrêter les trainards, pour les renvoyer à leurs corps respectifs.

La gendarmerie n'assure pas suffisamment l'ordre dans les convois: les routes sont encombrées par les voitures et celles-ci sont suivies par une foule d'hommes, qui n'ont leur place ni aux convois, ni à leur escorte.”

De vice-admiraal Jauréguiberry meldt (14 Dec.): „La cohue des fuyards est inimaginable; ils renversent les cavaliers, qui s'opposent à leur passage; ils sont sourds à la voix des officiers. On en a tué deux, et cet exemple n'a rien fait sur les autres....”

Zoo ver kan het dus komen 1).

Men is dit alles in Frankrijk geenszins vergeten en de huidige reglementen dragen hiervan nog steeds de sporen. Zij toch bepalen qua marschtucht het volgende:

1. Aan den staart van ieder korps marcheert een politiewacht, belast met het doen aansluiten van achterblijvers. De laatste wacht, in elke colonne, wordt versterkt met gendarmes; zij doorzoekt de plaatsen, die men doortrekt, arresteert de stroopers en achterblijvers. Bij aankomst worden de betrapte stroopers aan de gendarmerie overgegeven, de anderen naar hun korps gezonden.

2. Ieder man, die het gelid even mag verlaten, moet zijn geweer aan zijn buurman geven en is gehouden ten spoedigste weder aan te sluiten.

De kapitein kan aan zieken en kreupelen toestaan den dokter in te wachten; hij geeft hun een biljet, waarop de gegeven vergunning staat vermeld. De bataljonsarts zendt, met een bewijs, den werkelijk zieke aan den chef van dienst, die beslist of hij in den ziekenwagen wordt toegelaten of alleen den ransel mag afleggen. In laatstbedoeld geval doet hij hem met de politiewacht volgen en maakt gebruik van de uurrusten om hen, die hij daartoe in staat acht, naar hunne compagnie te doen terugkeeren, enz. enz.

3. De gendarmerie volgt de colonnes, arresteert plundersaars en doet de achterblijvers naar hun korps terugkeeren 2).

In Duitschland, waar de door ons besproken kwaal veel minder bekend is, marcheert toch achteraan elke compagnie een officier,

1) Wij kunnen ook de lezing aanbevelen van Bleibtreu's, le Mans (blz. 102—105), of van d'Aurelle de Paladines, la Première Armée de la Loire, blz. 327, 351, 353 enz.

2) Service de l'Infanterie en Campagne, blz. 87—88, 173.

die gerechtigd is den manschappen te vergunnen uit te treden, doch zulks den compagnies-commandant terstond moet melden. Bij een zieke blijft een ervaren kaderlid achter, bij anderen bijv. een soldaat te klasse.

Leggen wij thans hiernaast onze voorschriften 1), zoo lezen wij:

„De commandanten der onderdeelen, hierin door het verdere kader ondersteund (!), waken er voor, dat een ieder, ook na het commando „In het gelid vrij” op zijn plaats blijft. Zonder hun voorkennis mogen de gelederen niet worden verlaten.”

Bij de achterhoede staat: „Behalve voor beveiliging, is zij bestemd tot handhaving der orde in den rug,” terwijl de Dienst der Marechaussee omvat: „het verzamelen van achterblijvende militairen.”

Ziedaar alles! Nu kan men een lapidairen stijl bewonderen, doch is het voorafgaande, waar het een zoo ernstige zaak betreft, nu niet al te beknopt en vaag? Mag ieder sectie-commandant onbeperkt toestemming geven het gelid te verlaten (aannemende dat voorkennis hiermede synoniem is) en behoeft de compagnies-commandant er niets van te weten?

Wat is de bedoeling van de „orde in den rug”? 2)

Doch niet alleen achten wij het aangehaalde te tam, het kan ook tot eigenaardige moeilijkheden leiden, immers Art. 120 van ons C. W. zegt: „Elk militair, die in tijd van oorlog bij de armee te velde ... niet verschijnt binnen vier en twintig uren na het appel, zonder schriftelijke toestemming van zijnen chef, of zonder behoorlijk verlof, zal voor deserteur gehouden, en als zoodanig gestraft worden.”

En men zal, bij gebrek aan een ander toepasselijk artikel, toch wel op het hier vermelde zijn aangewezen; voor krijgstuchtelijke afdoening (daargelaten wat van krijgstuchtelijke straffen te velde terecht komt) achten wij het moedwillig achterblijven een te ernstig feit.

Mocht eenmaal het nieuwe Wetboek van Mil. Strafrecht zijn ingevoerd, dan worden de Art. 80-82, 83 en 90 eventueel toepasselijk; doch zoover zijn wij nog niet.

Gedachtig aan hetgeen wij voorop stelden, de groote beteekenis van het preventief optreden, zouden wij derhalve als conclusie willen aanbevelen, de ten onzent geldende bepalingen in den geest der Fransche te herzien. Indien er een politiewacht is, kan men daaraan ook de arrestanten toevertrouwen, want, problème, wat moet men als commandant thans met dezen gedurende den marsch beginnen?

„Wanneer een gearresteerde is aan de wagt ontkomen, aan welke

1) V. V. pt. 97, 261, 379.

2) Het voormalig V. V. § 246 was althans duidelijker en zeide van de achterhoede: „Zij heeft te zorgen, dat niemand achterblijft.”

zijn bewaring was toevertrouwd..." (art. 37). Ja, dan dient er toch wel een wacht te zijn geweest 1).

B. HET ACHTERBLIJVEN IN HET GEVECHT.

In het gevecht is het achterblijven, het niet opspringen na het commando „voorwaarts”, het verdwijnen onder verschillende voorwendsels, een veelvuldig voorkomend verschijnsel.

Slaan wij Hoenig eens op, zoo lezen wij 2):

„Die Mannschaft legte sich nieder, kein Gott hätte sie noch einmal vorwärts zu führen vermocht” en „Ich melde gehorsamst, dass mein Zug mir nicht mehr folgt. Er liegt nieder. Ich bin wiederholt vorge-sprungen, es hat nichts geholfen.”

Van kapitein Ohly heet het „Schliesslich sprengte er vor, um alles mit sich fort zu reissen, vergebens.”

En in een ander werk 3): „Aber aus den zurückströmenden zahlreichen Verwundeten der 33er und auch Abgekommene...”

„Das Waldgebiet hinter ihrer Front war mit Abgekommene aller Truppentheile reich gesegnet, ... Mannschaften ohne Gewehren und mit Gewehren, mit Helm, mit Mütze und ohne jede Kopfbedeckung. Offiziere, ausser den wenigen hier liegenden Verwundeten, waren nicht vorhanden. Die das Thal abreitenden höheren Offiziere sammelten zwar die Mannschaften, welche sich im Thale befanden, allein dies war die Minderzahl, während die Mehrzahl sich wohlgeborgen seitwärts der Thalsole hielt... Man ziehe daraus die Lehre, dass in solchen Lagen Offiziere hinter die Front gehören,”
voorts:

„Hunderte Verwundete zogen wie ein langer Darm auf der groszen Strasze nach rückwärts, noch mehr Abgekommene...” enz. enz.

Andere schrijvers komen tot gelijke ervaring.

„Der Sergeant lief alsbald den Graben entlang, trat aus der Deckung vor die Front: „Auf mein Kommando! Feuer vorbei! Hundert Schritt schnell avancieren, Marsch, marsch!” Aber wer sich nicht vom Flecke rührten, das waren die Mannschaften” 4).

„Mehrere Züge, die sich niederwarfen, wollen nicht mehr aufstehen. Ihre Feldwebel, Muster soldatischen Pflichtsgefühls, reissen sie wieder empor”... 5).

De soldaat re klasse Clemens der 67ers deed bij St. Hubert meer dan zijn plicht; hij bracht voortdurend manschappen bijeen, lichtgewon-

1) Het is trouwens wel eigenaardig, dat er altijd een wacht is, zelfs bij spoorweg- vervoer, alleen niet op marsch. De marechaussee geleidt slechts militaire gevangenen. (V. V. pt. 379).

2) Hoenig, Taktik der Zukunft, blz. 117, 139.

3) 24 Stunden, blz. 126, 139, 149, 210.

4) Bleibtreu, Schlachtenschilderungen. Beaumont, 27.

5) Bleibtreu, Gravelotte, blz. 26.

den en „drückeberger”. Zijn beslist optreden werkte zoo sterk in op de onthutste kameraden, dat iedereen zich gewillig aan zijn bevel onderwierp, ofschoon hij niets te gelasten had. En weldra was het voldoende, dat iemand zeide „Daar is er weer een voor Clemens” om te beletten, dat een achterblijver wegkroop 1).

Verder lezen wij 2): dat een kwart der divisie Weltzien zich successievelijk aan den strijd onttrekt, dat het krioelt van achterblijvenden en zelfs van vluchtenden. Soldaten van het 28e regiment glipten in massa terug naar het Mancedal; kolonel v. Rosenzweig moest alle krachten aanwenden om de „versprengten” weer naar voren te brengen. Sergeant Will brult tegen de terugstroomenden „Waar gaat ge heen?” „Alles gaat terug” is het aarzelend antwoord „wij moeten mee”. En deze welkome verplichting veroorzaakte een steeds voortdurende afbrokkeling van het aantal strijders, teneinde, aan het toezicht der officieren onttrokken, een veilig plekje in het bosch te zoeken.

Luitenant von Graberg zendt een soldaat naar de steengroeve, die vol soldaten zit, teneinde versterking te krijgen. Deze ordonnans port hen aan om mede te gaan, doch geen mensch verroert zich. „Melde gehorsamst, Herr Leutnant, dass die da unten keine Lust haben. Wir müssen's allein machen.”

Zoo is de werkelijkheid!

En zoo is zij altijd en overal. Men leze Ardant du Picq's „Etudes sur le Combat”, men hoore Chanzy gelasten „Les fuyards seront ramenés sur les positions, et maintenus sur la première ligne de tirailleurs. Ils seront fusillés s'ils cherchent à fuir.”

Wijders herinnere men zich kolonel Hamilton bij Elandslaagte, die persoonlijk een aantal ongewonden, die achter de klipsteenen waren blijven liggen, naar voren brengt, enz. enz.

Maar dan zal men toch wel uiterst krachtig en preventief en repressief te werk moeten gaan, wil men aan dit kwaad paal en perk stellen?

Zoo is het!

Nu heeft de repressie, het straffen na afloop, niet al te veel waarde. Waar is de rapportmaker, waar zijn de getuigen, wie kan zich na den slag nog alles met zekerheid herinneren? En wat vermag, tegen het gegeven slechte voorbeeld, de straf achteraf? Ofschoon dan ook alle wetboeken de dienstweigering in het gevecht met den dood bestraffen, hechten wij hieraan niet al te veel waarde 3).

Tegenover de angst voor het mogelijk sneuvelen in den strijd en de poging zich daaraan te onttrekken, dient men te stellen: den zekeren dood, door

1) St. Privat, blz. 24.

2) Bleibtreu, St. Privat, blz. 27, 35, 51, 52.

3) C. W. art. 95.

de hand van den meerdere, indien men in het gevecht zijne bevelen niet opvolgt.

a. Primo dienen er alzoo meerderen achter het front te zijn!

Volgens het Fransche reglement bevinden zich de onderofficieren in het opsluitend gelid, de korporaals op den vleugel van hun groep, zoolang de sectie gesloten is. In verspreide orde, wanneer de sectie vooruitgaat, blijven de onderofficieren daarachter. En dit opsluitend gelid heeft een bepaalde taak.

Het waakt over de uitvoering der gegeven bevelen, is hiervoor verantwoordelijk aan den sectie-ct.; het mag zacht de bevelen herhalen, zorgt dat iedereen op zijn plaats blijft en zoonoodig „dans les circonstances difficiles, ils usent de tous les moyens en leur pouvoir pour maintenir la discipline du rang” 1).

Onze reglementen kennen eveneens het opsluitend gelid 2), doch uitsluitend als bergplaats voor kader, dat niet als sectie-commandant of als guide is ingedeeld; erg talrijk zal het wel niet zijn (hier grijpt de censuur in), doch het doet er ook niet toe, want een taak is voor het opsluitend gelid niet weggelegd.

Ja, toch wel, bij den stormaanval up to date „Voor het onderhouden van het verband zorgt een opsluitend gelid (wie zijn dit?), dat op 5 pas achter de linie marcheert.” Laat ons het er echter over eens zijn, dat ons kader van verplichtingen van het opsluitend gelid nooit heeft gehoord; het is een soort „wereld waarin men zich verveelt”. En wanneer nu bij den aanval de sectie-commandanten, de groepscommandanten vooruitspringen, wie let er dan op de achterblijvers? Besef men de lacune in het reglement? 3).

b. En thans komen wij tot het tweede punt: hoever reikt de bevoegdheid van den meerdere in het gevecht?

Het reeds door ons aangehaalde Decreet van 2 Oct. 1870 was hierin zeer duidelijk.

„Au feu, tout officier ou sous-officier est autorisé à tuer l'homme, qui donne une preuve de lâcheté, en n'allant pas se mettre au poste, qui lui est indiqué; ou en jetant le désordre par fuite, panique ou autre fait de nature à compromettre les opérations de la compagnie et son salut, qui dépend de la résistance et de l'accomplissement courageuse du devoir.”

1) Règlement sur les manoeuvres de l'Infanterie, pt. 136, 187. Men neme hierbij ook: Massacrier, Les missions à la guerre d'un chef de section, blz. 80, waar de taak van het opsluitend gelid uitvoerig wordt omschreven.

2) Reglement Infanterie II, pt. 131; Tact. en techn. wenken, blz. 13. Waarom niet al het kader achter de sectie; de commandant er voor? In het opsluitend gelid moeten de beste onderofficieren zijn en niet de jongste milicien-korporaals.

3) Waarom tevens den comp. commt. en den ondersteuningstroepen niet opgedragen op mogelijke achterblijvers te letten en dezen mede te nemen?

En de huidige bepalingen van het Fransche leger zijn even bindend gebleven 1).

„Les officiers et les sous-officiers ont le devoir de s'employer avec énergie au maintien de l'ordre et de retenir à leur place, par tous les moyens en leur pouvoir, les militaires sous leurs ordres; au besoin, ils forcent leur obéissance.”

Maar ook het Oostenrijksche Velddienst-voorschrift klinkt niet malsch:

„Wer in entscheidenden Augenblicken zaghafte Reden führt, Waffen oder Munition wegwirft, der Gehorsam verweigert, sich eigenmächtig dem Gefechte zu entziehen sucht oder plündert, ist zum warnenden Beispiele vom Truppencommandanten, beziehungsweise vom einschreitenden Vorgesetzten selbst oder auf dessen Befehl, angesichts der Truppe, unverzüglich nieder zu machen.”

In de Duitsche Krijgsartikelen staat eveneens (art. 13) 2):

„Auch ist jeder Vorgesetzte berechtigt, um einen tätlichen Angriff des Untergebenen abzuwehren oder um seinen Befehlen in äusserster Not und dringendster Gefahr Gehorsam zu verschaffen, die Waffe gegen den Untergebenen zu gebrauchen.”

Ja maar, zegt de Lezer terecht, hoe staat het nu bij ons?

Hm, dat is een lastig geval, want, ofschoon wij allen voelen, dat we krachtige middelen en c. q. hetzelfde uiterste zullen moeten toepassen, staat het nergens voorgeschreven.

Is eenmaal het nieuwe Wetboek van Mil. Strafrecht ingevoerd, dan legt art. 127 de verplichting op aan den meerdere „de door het belang der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden”, wanneer hij getuige is van een door een mindere gepleegd misdrijf. (Zie ook art. 98 laatste zinsnede.) En, waar art. 42 van ons Wetboek van Strafrecht zegt: „Niet strafbaar is hij, die een feit begaat ter uitvoering van een wettelijk voorschrift,” behoeft de meerdere ook voor mogelijke gevolgen niet bezorgd te zijn 3).

Doch het nieuwe W. v. M. S. is nog niet ingevoerd en derhalve blijft hem slechts de mogelijkheid open, zich te beroepen op art. 40 W. v. S. (overmacht) 4). Men zal echter wel gevoelen, hoeveel wenschelijker het ware, dat het reglement ons reeds thans een houvast

1) Service en Campagne, art. 138.

2) In aansluiting op § 124 Mil. Strafgesetzbuch. Zie blz. 64 Waffengebrauch und Festnahmerecht des Militärs (Guttentagsche Sammlung Deutscher Reichsgesetze).

3) Zie ook: van Dijk, Wetb. v. Mil. Strafrecht enz. blz. 136. Men leest overigens nog van andere drastische middelen. In het gevecht bij Enslin (25 Nov. 1899) bezigt de la Rey den sjambok; Cronjé, bij Spioenkop, brengt een burger, die weigert munitie te halen, met een krachtigen vuistslag tot zijn plicht. „Offiziere schlugen mit der flachen Klinge auf ihre Mannschaften ein, um sie zum weiteren Vorgehen zu bewegen.” (Bleibtreu, Beaumont blz. 38), enz. enz.

4) Het geldt hier een noodtoestand, zoodat men inderdaad „door overmacht is gedrongen”.

gaf. Niet ieder superieur is een rechtsgeleerde en voor den doorsneemilitair is het reglement het summum van wijsheid. En het is mijne vaste overtuiging, dat ons kader van de bedoelde verplichtingen thans geen besef heeft.

De mogelijke gevolgen liggen voor de hand!

Ten slotte willen wij er op wijzen, dat er nog andere, zeer eigenaardige, middelen bestaan, teneinde achter te blijven en zich aan den strijd te onttrekken.

De ware „embusqué” — Barbusse schildert dit meesterlijk in zijn „le Feu” — is niet te achterhalen; hij dekt zich zelfs achter zijn dienst en zijn bureaustoel. Doch er zijn ook andere middelen als:

het voorwenden van ziekte, het zichzelf toebrengen of doen toebrengen van een lichte verwonding, teneinde in het hospitaal te geraken; het verwonden of ziek maken van het rijpaard;

het plegen van eenig licht misdrijf (diefstal, strooperij, verkoopen van uitrusting), teneinde voor den krijgsraad te komen; eene lichte gevangenisstraf treedt dan in plaats van het doodsgevaar.

En nu zegge men niet, dat dit alles niet zal voorkomen.

Wij lezen van ruiters, die hun paard opzettelijk niet voederen of drenken, het voedsel wegwerpen, een puntige steen onder het zadel plaatsen e. d. i); wij hooren van anderen, die opzettelijk hun geweer beschadigen, dit of de patronen wegwerpen, enz.

In Algiers was het eertijds volstrekt geen ongewoon verschijnsel, dat manschappen, zoodra zij vernamen, dat een expeditie op til was, opzettelijk een deel van hun uitrusting verkochten, teneinde voor den krijgsraad te komen. De chefs, die dit zeer wel wisten, gaven hieraan alsdan echter geen gevolg en zoo zag men zelfs soldaten, die hun broek hadden verkocht, in hunne onderkleeding te velde trekken.

Wij werden hieraan weder herinnerd door de volgende episode 2).

In het kamp van Châlons (1870) kreeg de kolonel Vincendon, commandant van het 4e linieregiment, twee reservisten voor zich: de een had zijn geweer vernield, de ander zijne patronen. Zij rekenden er op voor den krijgsraad te gaan en zoo doende aan den strijd te ontsnappen. De kolonel laat het regiment onder de wapenen komen en de schuldigen daar langs geleiden. Ieder draagt een plakkaat op den rug.

Op het eene staat: „X. is een lafaard; hij heeft zijn geweer stuk geslagen om niet tegen den vijand te behoeven op te trekken;” op het andere: „Y. is een lafaard. Hij heeft zijn patronen vernield, om niet te behoeven te vechten.”

Dan gelast de kolonel, dat beide ongewapend medegaan en eerst

1) Daudignac, les Réalités du Combat, blz. 60 e. v.

2) Cherfils, Pages de sang et de gloire, blz. 133.

weder een geweer zullen ontvangen, zoodra ze er den vijand een hebben ontnomen.

X. is dapper strijdend gesneuveld en Y. is, wegens zijn moedig gedrag, op het slagveld tot korporaal bevorderd!

Misschien valt hieruit wel iets te leeren.

Wij hechten aan de vredesopleiding hooge waarde; dan moeten de gevoelens van eer en plicht worden ontwikkeld, de wilskracht gestaald, het lichaam getraind etc. Doch daarnevens verlangen wij voor oorlogstijd: meerderen, die voldoende rechten bezitten, deze, zoomede hunne plichten, weten en ze kunnen handhaven, en, als grondslag daarvoor, een reglement, dat met den mensch, in al zijne zwakheid, rekening houdt 1).

Is zulks thans het geval?

1) Het is typeerend, hoeveel uitdrukkingen de litteratuur voor het door ons besproken verschijnsel kent. Disparus, égarés, isolés, dispersés, débandés, tralnards, embusqués, fricoteurs etc., en daarnevens: Abgekommene, Drückeberger, Vermiste, Versprengte, Nachzügler enz.

Het Militaire Rijwiel en Motorrijwiel,

DOOR

J. P. BOLTEN,

1e-Luitenant werktuigkundige b/h Staatsbedrijf der Art. Inr. te Delft.

In „de Militaire Spectator” No. 6, Juni 1915, schreef ik een artikel „Een Nederlandsch Militair Motorrijwiel?” waarin ik trachtte aan te geven welke moeilijkheden wij met een voortduren van den oorlog tusschen onze burens zouden kunnen krijgen voor wat betreft de aanschaffing van motorrijwielen voor militaire diensten. Dezer dagen las ik deze vergeten pennevrucht, welke zoo bitter weinig succes heeft gehad, eens na, om slechts te constateeren dat de officieele belangstelling voor deze in haar soort belangrijke zaak er niet grooter op is geworden of om duidelijker te zijn, zelfs nog niet bestaat.

Toen schreef ik alleen over het militaire motorrijwiel, omdat daarvoor toen tenminste in sportkringen nog eenige belangstelling bestond, doch ook die is verdwenen en de toen reeds voorziene moeilijkheden zijn er reeds lang, de reserve-deelen welke al schaarscher geïmporteerd werden zijn op en de risico van grooten voorraad heeft zooals ik voorzag niemand durven dragen.

Nu echter moet ik er na 2 jaar een nog belangrijker voertuig aan toe voegen, waarmede wij eveneens onnoodig maar even feilloos zullen vastloopen, n.l. het Militaire Rijwiel.

En voor beide voertuigen, die in een van goede wegen voorzien land als het onze van onschatbare waarde kunnen zijn voor „het winnen in snelheid wat wij in aantal te kort komen”, blijkt de toestand thans gelijk te worden, terwijl dit feit geconstateerd wordt en eenvoudig gevoegd wordt bij de overige moeilijkheden welke een gevolg zijn van den oorlog en waarbij . . . wij ons berustend neerleggen?

Gaan wij eerst eens de geschiedenis en de feiten na om dan deze als argumenten te gebruiken voor mijn tweede poging om belangstelling te wekken voor dit niet juist ondergeschikte legerbelang. En vangen wij aan met het Rijwiel.

In het begin van de mobilisatie werd blijkbaar gemeend dat elk rijwiel voor militairen dienst geschikt zou zijn, tallooze, laat ons zeggen eenige duizenden rijwielen werden door bevoegden, doch onkundigen, aangekocht omdat de oorlogsorganisatie dat aangaf. Van alles werd er gekocht en om den lezer niet te vermoeien met al te technische bijzonderheden, vermeld ik alleen, dat er geen de minste eenheid was

in de maten der onderdeelen, zooals, banden, kettingen, bracketconstructies, buisdikten, pedalen, stuurconstructies, versnellings-verhoudingen enz. enz., kortom het was een chaotische verwarring, waarbij nog kwam, dat de niet deskundige berijders en verzorgers voor reparatiën geheel waren aangewezen op particuliere rijwielherstellers en dus zonder nadere toelichting wel beweerd mag worden dat het stelsel duur was en niet berekend op werkelijken oorlogstoestand.

Belangrijke verbetering trad in toen het Staatsbedrijf der Art. Inrichtingen met de verstrekking en herstelling belast werd. Het meerendeel der in Aug. 1914 aangekochte rijwielen moest worden afgekeurd wegens te zwakke constructie, de behoefte aan een legerrijwiel was voldoende gebleken, het bleek ondoenlijk vanuit één of enkele magazijnen de tallooze merken van rijwielen in bedrijf te houden, niet iedereen wist bij het doen van aanvragen dat opgave van speciale afwijkende maten noodig was en de zoo hoognoodige eenheid van constructie werd spoedig een dringende eisch. Als een band of ketting werd gevraagd moest geen vergissing mogelijk zijn, de hoeveelheid reservedeelen moest tot een zoo klein mogelijk aantal soorten beperkt blijven er moest een eenheidsrijwiel komen dat sterk was, eenvoudig van constructie en dat alleen kon afwijken in maten voor wat de raamhoogte betrof.

Was dat bereikt dan was er reeds veel gewonnen, doch nog niet alles.

Het aannemen van een bepaald model is niet zoo moeilijk doch men moet ook zorgen dat dit model kan worden gemaakt in zoo groot aantal als de Legerleiding noodig zal oordeelen.

De uniformiteit, waarvan nu het meerendeel der wielrijdende onderdeelen de voordeelen erkennen, is er. Het legerrijwiel heet een goeden naam, het is alleen nog te betreuren dat niet alle zoogenaamde mobilisatie-rijwielen, vervangen konden worden door het legerrijwiel, zoodat de verstrekking- en reparatiemoeilijkheden wel zeer verminderd doch nog niet geheel verdwenen zijn.

Tot zoover is de toestand dus nog al gunstig te noemen.

Doch in het wezen der zaak schuilt nog veel verkeerd. Dit rijwiel is van Engelsche onderdeelen gebouwd, geleverd door een fabriek die hoewel wij niet in oorlog zijn, ons niet meer leveren kan en mag.

Door onbekendheid met het in oorlogstijd benodigde aantal rijwielen en door gemis aan de noodige belangstelling in deze materie is er niet geschied wat m. i. had behooren te geschieden.

Wat ik voorzag in '15, n.l. dat ons land geen oorlog behoefde te hebben om van dezen toevoer te worden afgesneden, is geschied. Eveneens is gebleken dat een groot vertrouwen op de hulp van de binnenlandsche industrie misplaatst was.

De redenen welke ik aangaf waarom geen eenheidsmotorrijwiel door een inlandsche fabriek kon worden gemaakt, gelden ook zonder uitzondering voor het eenheidsrijwiel. Veel geschrijf of gepolemiseer hierover is mogelijk doch onnoodig. Praatjes vullen hier geen gaatjes en waar ik ronduit verklaar er van overtuigd te zijn dat de Nederlandsche

industrie niet in staat is en voorloopig ook niet zijn zal om ons leger aan dergelijke betrouwbare motorrijwielen en rijwielen te helpen, verklaar ik mij ook bereid hier of te andere plaatse deze onaangename, meening nader toe te lichten en te bewijzen. Geldt het „Help u Zelfen” zeer zeker voor Nederland in dezen oorlog, hier is een van de vele gevallen aanwezig dat het Leger, de Staat zich zelf moet helpen.

De voorraad voor aanmaak en herstelling raakt op, op invoer behoeft niet te worden gerekend en voor zoover er nog wel eens wat door een onzer naburen op dit gebied geleverd wordt passe men er den naam „Ersatz” op toe. De bekende rijwielfabrieken of bouwers, aangenomen nog dat hun voorraad wat qualiteit en maat aangaat voor ons bruikbaar is, hebben begrijpelijkerwijs geen neiging nu het leger uit de impasse te redden, daar hun belang meer is hun oude klanten en agenten niet van zich te vervreemden en zoo zal het leger spoedig uitsluitend aangewezen zijn op een zeker soort handelaren welke met speculatieve doeleinden nog wel voorraden van enkele onderdeelen hebben vastgehouden.

Moet het zoover komen, moeten wij nog immer in onuitroeibare laksheid gelooven dat bij een eventueelen oorlog een eventuele bondgenoot onze technische nooden met spoed zal komen lenigen? Zijn daar niet reeds eenige voorbeelden om het foutieve van zulk vertrouwen te bewijzen? De technische verzorging moet niet overgelaten worden aan de te laat komende hulp van een bondgenoot of aan de binnenlandsche industrie, die hiertoe zooals ik zeide om verschillende redenen niet in staat is.

Men volsta dus niet met het enkel bouwen, (samenstellen) van rijwielen waarvoor men de onderdeelen elders moet betrekken, doch neme de geheele fabricatie ter hand, „niet” met uitzondering van die deelen welke geen enkele rijwielfabriek maakt, zooals buizen, velgen, spaken, banden enz., doch men make alles, omdat alles noodig is en niemand het ons leveren zal.

Hier past geen enkele vergelijking met het buitenland, waar de Staat niet in eigen fabrieken fabriceert doch door, onder staatscontrole staande binnenlandsche fabrieken voor zich laat werken. Dit zou hier niet gaan, omdat rijwiel en motorfabrieken in ons land niet bestaan, tenminste niet zulke waarin van de ruwe grondstoffen het geheel afgewerkte product wordt gemaakt.

In ons land is de rijwielfabrikant evenals zijn motorcollega meer een samensteller, welke geheel of gedeeltelijk voorbereekte onderdeelen tot het bouwen van gereede machines verwerkt en wat dat betreft verheft het Staatsbedrijf der Art. Inr. Afd. Rijwielen en Motoren zich niet boven de maat dier zich fabrikanten noemende bouwers.

Doch de fabrikant heeft tegenover zijn agenten en andere afnemers niet die groote verantwoordelijkheid als het Staatsbedrijf deze moet gevoelen tegenover het Leger. Waar de eerste met een „non possumus” kan wijzen op voor hem onoverkomelijke mobilisatie-moeilijkheden,

is juist het Staatsbedrijf de instelling welke, als alle andere falen, moet kunnen toonen dat het bestand is tegen de bezwaren van een mobilisatie en nog slechts dreigenden oorlog, waaraan het dunkt mij zijn bestaan ontleent.

Dit nu is geenszins het geval, het product dat er gemaakt wordt moge tot nu toe uitstekend zijn geweest, het Staatsbedrijf is niet in staat het bedrijf langer voort te zetten dan de particuliere bouwer, misschien zelfs niet eens zoo lang als deze en hier wordt dezelfde fout gemaakt als vele Nederlandsche fabrieken maken, n.l. gebrek aan durf omdat . . . nu ja omdat er toch wel weer eens vrede zal komen. Men behoeft geen profeet te zijn om dit laatste te voorspellen, het komt er alleen maar op aan wat er tusschen nu en dan is geschied. Had men dit soort verantwoording ook in een der ons omringende landen toegepast dan was dat nu een overwonnen natie geweest.

De door mij bedoelde consequentie is dus „eigen bouw”, maar ook en vooral eigen aanmaak, zonder . . . en hierop leg ik den nadruk . . . de vrees dat de hiertoe aan te maken of op te stellen machines na onzen oorlog of die onzer bureu van onwaarde zullen worden.

Want er blijft nog werk genoeg over; zoo goed als de geweren-voorraad in vreedstijd gereed behoort te zijn, trachte men dit ook te bereiken met de andere uitrusting, in casu met de rijwielen en de aanmaak daarvan, vermeerderd met die van de reservedeelen, zou nog jaren werk geven.

Evenwel zou als argument tegen deze opvatting van staatsbedrijf kunnen gelden dat dan toch na eenige jaren de fabricatie zou moeten worden beëindigd. Ik vraag mij echter af of de naamsverandering van eenige jaren geleden waarbij de „Artillerie-Inrichtingen” tot een niet meer uitsluitend militair „Staatsbedrijf” werden herdoopt, niet een toekomstplan inhield. Waarom zouden deze uitgebreide en goed ingerichte fabrieken welke nu uitsluitend voor oorlogsdoeleinden werken niet na den oorlog ook voor andere, niet militaire, staats-instellingen gaan arbeiden? De overige Departementen van Algemeen bestuur gebruiken toch ook rijwielen, die tot nu toe zonder eenige samenwerking door verschillende leveranciers werden geleverd.

Het mag een Staatsbelang worden genoemd als alle, door de Rijk-instellingen gebruikte, rijwielen van deugdelijke afwerking zijn en niet al te duur worden gemaakt en hersteld, terwijl het een legerbelang is te weten, dat het land over duizendtallen rijwielen beschikt die in onderdeelen uniform zijn, waardoor dus het onderhoud in oorlogstijd een eenvoudige opdracht wordt. Men moet de moeilijkheden bij gemis aan uniformiteit kennen, om goed te beseffen, dat in de uniformiteit alleen reeds het zwaartepunt mag worden gezocht.

Uit den aard der zaak zal de particuliere nijverheid protesteeren tegen deze concurrentie welke volgens haar de Staat enkelen zijner burgers zou aandoen en ik geef toe dat wel eenige verplaatsing van winst het gevolg er van zal zijn, doch zulk een Staatsbedrijf maakt

geen winsten, levert niet aan particulieren, houdt veel geld in het land dat tot nu toe naar het buitenland ging en verschaft aan vele personen werk. De uitsluiting van concurrentie geldt dus alleen ten opzichte van leveranties aan de openbare instellingen en neemt dus voor de nijverheid niet zulke afmetingen aan. Bovendien wordt dan wellicht tevens op andere dergelijke wijze het geld, in de laatste jaren aan de uitbreiding van de Staatsfabrieken besteed, ook in vrede tijdstijd meer rendabel gemaakt.

Ik herhaal: hier past geen vergelijking met het buitenland en evenmin een door niets gerechtvaardigde hoop op hulp van onze geburen, deze les hebben wij waarschijnlijk na drie jaren oorlog rondom ons, waarbij de vriend dikwerf niet van den vijand te onderscheiden was, wel geleerd.

Wat de motorrijwielen aangaat zijn toestand en toekomst analoog in hoofdzaak. Hiermede heeft mijn geschrift van twee jaar geleden helaas geheel gelijk gehad ja, sommige dingen zelfs nog te rooskleurig voorgesteld.

De militaire motorrijwielen, welke het predicaat „militair” voor het meerendeel uitsluitend ontleenen aan het feit dat zij met een militair kenteeken voorzien zijn en niet aan andere qualiteiten, zijn op den duur nog minder dan de rijwielen in bedrijf te houden. Aanvoer van buiten is er al niet meer sedert meer dan een jaar, de eigen industrie is niet in staat gebleken ondanks zeer matig gestelde eisch een bruikbaar militair motorrijwiel te construeeren en na vermelding van deze te voorziene feiten is er niet veel scherpzinnigheid noodig om een juist kijk te krijgen op den toestand van dit materieel kort na het uitbreken van den oorlogstoestand. Geen motoren, geen reservedeelen, geen behoorlijk geoutileerde fabriek om deze laatste met spoed en in behoorlijk aantal te leveren, eenig uitstel van executie door requisitie van alle bruikbare motorrijwielen in den lande, doch dat uitstel is slechts kort, want ook daarvoor ontbreken de middelen om ze in bedrijf te houden en hij die weet welke groote aantallen motorwrakken nu van de gevechtsfronten als onherstelbaar oudroest wederom wordt teruggezonden, die kan den duur van dit uitstel gevoegelijk op enkele weken stellen. En dan?

En de automobielen? Het zuiver stellen van deze laatste vraag en de beantwoording daarvan laat ik over aan hen die hierover een meer bevoegd oordeel dan het mijne kunnen uiten, doch gerust ben ik er niet over.

Uniformiteit in de constructie van motorrijwieldeelen is even klemmend als die van de rijwieldeelen. Men make slechts verschil in constructie voor de motoren welke voor ordonnansendienst dan wel voor vervoer van mitrailleurs of voor zijspangebruik benut worden en volsta dus met slechts twee typen. Maar make die ook zelf. De fabrikant brengt nu om velerlei redenen, welke voor het Staatsbedrijf niet gelden (men leze hierover het in den aanhef dezes vermelde artikel) tel-

kens afwijking in zijn fabrikaat, waardoor de verwisselbaarheid van onderdeelen uit twee onmiddellijk na elkander geleverde partijen reeds een doode letter wordt. Als men bedenkt dat een motorrij wiel uit meer dan 1000 onderdeelen bestaat, behoeft het geen betoog dat het zelfs voor de best ingerichte fabriek ondoenlijk is om in oorlogstijd een tiental verschillende merken en soorten van motorrijwielen bedrijfsklaar te houden.

Ook hier dus niet Staatsbeheer dat onmogelijk blijkt te zijn, maar Staatsbedrijf dat een afdoende oplossing kan en moet geven.

De technische moeilijkheden daaraan verbonden onderschat ik niet, omdat ik ze alle ken, doch waar een wil is, is een weg. Deze les, die de hard werkende en nimmer ontmoedigde technici uit andere landen aan hun landgenooten hebben gegeven, hebben wij ook te leeren en in toepassing te brengen. Ik geef toe dat wij „niet alles” kunnen, doch houd vol dat wij „veel meer” kunnen en tusschen de berusting van het eene en den moed van het andere ligt de scheiding welke uitmaakt of wij ons zelfstandig volksbestaan niet dan wel waard zijn.

Een vraag aan onze pontonniërs.

Als infanterist heb ik vele malen met den troep gebruik gemaakt van de verschillende overgangsmiddelen samengesteld, hetzij door den rijdenden trein, hetzij door den varenden trein van de pontonniërs.

In bijna al die gelegenheden kon worden vastgesteld, dat 't gebruik maken van die overgangsmiddelen een niet onaanzienlijke verlenging der colonne ten gevolge had.

In verschillende omstandigheden waren er oorzaken aanwezig, die niet geheel vermeden konden worden; ik noem hier bijv. den overtocht over den Rijn nabij Remmerden eenige jaren geleden bij gelegenheid van de manoeuvres in de Betuwe.

De waterstand was toen abnormaal laag; aan beide zijden van de rivier liepen hooge (band)dijken zonder uiterwaarden, waardoor en afrit, en oprit zeer steil waren, waardoor het onmogelijk was, dat voertuigen rustig konden doormarcheeren.

Als ik me niet bedrieg trok toen onze voorhoede 's morgens om 4 of 5 uur over de brug en eerst 's middags omstreeks 4 uur ging eindelijk het laatste voertuig van den bagagetrein naar de andere zijde over.

Dit zijn uitzonderingsgevallen, die zich echter meer kunnen voordoen en waaromtrent het goed is, dat men middelen beraamd om aan de toen gebleken bezwaren tegemoet te komen.

Doch hierover wil ik het thans niet hebben.

Het bezwaar, waarop ik thans wil wijzen en dat zich vooral in ons polderland ernstig doet gevoelen, is het volgende.

Er moet een overgang gemaakt worden over een kanaal of vaart; aan weerszijden zijn meestal lage kaden. Die kaden hebben aan den buitenkant weer bermsloten; een geval dus dat schering en inslag is in ons land.

Een geschikt punt wordt uitgekozen; de brug wordt gelegd zooals altijd d. w. z. loodrecht op het kanaal of de vaarrichting en de overtocht kan beginnen.

Nu doet zich bijna immer het volgende bezwaar voor.

Doordat de aanvoerweg en de afvoerweg niet steeds kunnen liggen in het verlengde van de brug, moet de troep — en dus ook alle voertuigen — een scherpen hoek maken om op de brug te komen en eveneens om deze weer te verlaten.

Bij lange voertuigen of bij voertuigen met meer dan 2 paarden be spannen kost het altijd heel veel inspanning en handigheid om op de brug te komen, zonder dat de achterraden er gedeeltelijk naast komen; hetzelfde doet zich natuurlijk ook voor bij het afrijden aan den anderen kant.

Een zeer sterk voorbeeld hiervan nam ik waar bij een overgang over de Vliet nabij Voorschoten door de I Divisie ruim een jaar geleden.

De kade aan de overzijde was zeer smal, juist breed genoeg voor één voertuig.

Men was toen verplicht nagenoeg alle voertuigen af te spannen om deze met de handen van de brug op de kade te brengen.

Ik behoef hier niet te zeggen, wat dit voor een oponthoud voor die divisie beteekende en wat voor fatale gevolgen dit zou gehad hebben, indien die troep onder ongunstige omstandigheden bijv. bij nacht of bij een terugtocht van die brug had moeten gebruik maken.

Toch had dit bezwaar kunnen en moeten vermeden worden.

De plaats, waar ongeveer een brug gelegd moet worden, wordt door den tactischen toestand bepaald; binnen zekere grenzen heeft de pontonnier echter de keuze van de juiste plaats, waar de brug moet komen en zal hij terdege moeten letten op een ruimen toegang tot en een ruimen uitgang van zijn brug. Waar dit in tal van omstandigheden niet is te bereiken moet hij andere middelen beramen bijv. het in schuine richting bouwen van de brug over het water, dan wel zorg dragen, dat de in- en uitgang van zijn brug trechtervormig toeloopt.

Wat bij elke goed gebouwde vaste brug regel is, moet ook bij onze militaire bruggen gewoonte worden. Men moet namelijk van uit elke richting gemakkelijk op de brug kunnen komen of deze weer kunnen verlaten.

Onze pontonniers beschouwen wel eens te veel de brug zelf als hoofdzaak; de brug is echter geen doel, doch middel om snel van oever te kunnen verwisselen, en alles moet in het werk gesteld worden om dat te bereiken.

De trechtervormige verwijding van in- en uitgang van de brug (wat m. i. het meest verkieselijk is) kost natuurlijk meer materiaal en wellicht ook iets meer tijd. Die tijd echter wordt ruimschoots beloond, doordat het verkeer over de brug veel sneller gaat.

Ieder pontonnier moet zich beijveren om te verkrijgen, dat de geslagen brug zoo min mogelijk stoornis brengt in het marschtempo van den troep.

En nu luidt mijn vraag aan het hoofd hiervan gesteld: kan ons brugmateriaal niet op eenvoudige wijze zoo gewijzigd of uitgebreid worden, dat de hiervoren opgesomde ernstige bezwaren komen te vervallen?

E. H. v. D. AKKER,
Kapitein der Infanterie.

Voldoet ons tuchtschoolsysteem aan de eischen des tijds?

DOOR

H. C. ROUFFAER,

Kapitein der Grenadiers.

De keuring van onze miliciens bepaalt zich hoofdzakelijk tot hunne fysieke geschiktheid. Daar de psychische defecten niet zoo spoedig te onderkennen zijn en het onderzoek zeer veel tijd zou kosten, dus practisch onmogelijk is, is het niet te verwonderen, dat enkele fysiek goedgekeurden later blijken psychisch ongeschikt te zijn. De ernstige psychisch abnormalen zullen tijdens de keuring wel onderkend worden. De grensgevallen echter niet. Deze zijn het, die niet alleen een zeer slechten invloed uitoefenen op de half-willoozen, maar tevens het moreel en de tucht ondermijnen in de compagnie. Tevens zijn zij de oorzaak, dat er soms maatregelen voor het geheel genomen worden, welke een nadeeligen invloed uitoefenen op het moreel gezonde deel der compagnie. Volgens het oude massapsychologische principe moeten de goeden maar onder de kwaden lijden. Maar daar het percentage kwaden gering is, wordt aan het overige groote percentage goeden onrecht gedaan. Het is beter de kwaden, ik zal ze in den vervolge „lastigen” noemen, te verwijderen. Als soldaat heeft men aan dergelijke individuen niets. Ze zijn niet alleen zelf onbruikbaar, maar oefenen op de half-willoozen nog een zekere suggestieve macht uit, zoodat ze nog meerdere individuen onbruikbaar maken. Deze lastigen moeten eerst alle disciplinaire straffen hebben ondergaan, alvorens ze geplaatst kunnen worden in de tuchtschool. Zelfs enkele „zeer lastigen” verstaan de geniale kunst, een betere zaak waardig, om altijd door de mazen van het net heen te kruipen en nooit een ernstige straf op te loopen. Daar hebben ze hunne menschen voor „de half willoozen” om straf op te loopen. Men zou dergelijke individuen moeten kunnen plaatsen bij een *Observatie-afdeling*, waar dan uitgemaakt zal moeten worden:

- 1^o. of ze zoodanig psychisch abnormaal zijn, dat ze afgekeurd moeten worden;
- 2^o. of dat ze aan een strenger tuchtregiem moeten worden onderworpen bij eene afzonderlijke tuchtafdeling;
- 3^o. of dat ze door een verkeerde behandeling lastig zijn geworden, doordat ze niet begrepen zijn geworden en dan derhalve moeten worden overgeplaatst onder een anderen chef.

Hoe worden die lastigen onderkend? Ze zijn degenen, die aanhoudend op het rapport moeten komen of bij de compagnie als belhamels bekend staan. Het grootste deel der miliciens schikt zich binnen een paar weken in zijn nieuwe milieu. De lastigen doen dat niet en kunnen dat ook in de meeste gevallen niet. Ze kunnen niet wennen aan orde. Ze zijn nooit ordelijk geweest en kunnen dat niet zijn, van wege een verwaarloosde opvoeding of wegens hereditaire eigenschappen. Na de puberteitsjaren kan men van een onordelijk individu in een jaar geen ordelijk individu maken. Alle middelen moeten falen. Ze zijn de slaaf hunner instincten. Men moet ze dus de gelegenheid ontnemen hunne instincten bot te vieren. De straf laat geen herinnering na. Derhalve kennen ze ook niet de angst voor straf. Ze zijn te primair aangelegd. Goede woorden helpen ook niet. Hunne emotionaliteit is meestal ook beneden het normale — ze zijn de geboortemisdadigers of de krankzinnigen.

Uit een sociaal pedagogisch oogpunt is het mijns inziens verkeerd normale individuen te noodzaken te verkeereren met dergelijke individuen in een betrekkelijke kleine ruimte. De half-willoozen zouden door het voorbeeld van die willoozen hun toch al niet vaste stuur kwijt raken en groote kans loopen ook schipbreukelingen te worden.

Wij zijn geloof ik te bang voor het spook der simulatie. Een simulant wordt in de observatie-afdeeling wel onderkend. Een enkele geniale comediant misschien niet. Maar daar het aantal genieën zeer gering is, kunnen we gerust dezen factor uitschakelen. Een plaatsing in de observatie-afdeeling heeft voor den normalen mensch al afstootende kracht genoeg; al was het alleen maar de vrijheidsbeperking, welke men daar ondergaat. De gezonde jeugd voelt er niets voor, een ge-ruimen tijd in een ziekenhuis door te brengen.

Blijkt in de observatie-afdeeling, dat het individu niet zoo abnormaal is om afgekeurd te worden, dan kan hij in de strengere tucht-afdeeling geplaatst worden.

Ik stel mij de observatie- en tucht-afdeeling voor onder één officier-psycholoog, waaraan toegevoegd een militair-psychiater. De observatie-afdeeling zou dan als de psychiatrische afdeeling van de tucht-afdeeling beschouwd kunnen worden.

In de tucht-afdeeling moeten de individuen gesplitst worden in groepen omvattende ongeveer dezelfde karakters; of althans zoodanig gegroepeerd dat de met elkaar botsende karaktergroepen gescheiden worden en iedere groep, op de voor haar passende wijze behandeld wordt. Nu worden alle individuen volgens een empirisch, onwetenschappelijk recept gelijk behandeld of beter gezegd niet behandeld. Men moet de individuen uit de tucht-afdeeling niet ontslaan, dan nadat ze bewezen hebben „verbeterd te zijn” en niet zooals nu, dat een alcoholist ontslagen wordt met verbeterd gedrag ofschoon hij gedurende zijn 3 maanden verblijf niet in de gelegenheid is geweest alcohol te drinken. Het effect zou ook te schitterend zijn, wanneer men

een alcoholist in 3 maanden zou afleeren te drinken. Een alcoholist mijner compagnie, antwoordde mij ook op mijn vraag: „drink je nu niet meer?” — „Je kondt er niets krijgen, kapitein!” Dergelijke individuen moeten hun 8½ maand dienstdienst doorbrengen in de tucht-afdeeling, die men weer zou kunnen splitsen in een 1e en 2e klasse. Wij krijgen nu eenmaal onze miliciens op een leeftijd, dat aan hun karakter niet veel meer te veranderen valt, maar dat wil nog niet zeggen, dat er aan een zeker percentage niet een weinig te veranderen is. Een zeker percentage van de individuen der tucht-afdeeling kan, na een doelmatige behandeling, waarschijnlijk een weinig wilskrachtiger aan de maatschappij worden teruggegeven.

De dienstweigeraars uit godsdienstige of ethische overtuiging zouden in de observatie-afdeeling onderkend kunnen worden. Blijken zij geen simulanten te zijn, dan zou men hen kunnen gebruiken als employés in die afdeeling. Zou hun aantal te groot zijn, wat ik niet geloof, dan zou men hen kunnen gebruiken als employés in voeding- en kleedingmagazijnen enz. maar dan met een dubbelen dienstdienst.

Het grootste nadeel, dat m. i. aan het huidige systeem kleeft, is dat men totaal ongeschikte individuen voor soldaat gedurende maanden bij de compagnie moet houden en dat zij gedurende dien tijd nadeelig werken op den geest in den troep. Het lagere personeel voor de tucht-afdeeling zou gevormd kunnen worden door hen te detacheren bij een burgertuchtschool. Het officierspersoneel zou een cursus in speciale psychologie en criminalologie kunnen volgen aan een Hoogeschool.

Antwoord op „Waarom moet de troepen-officier zich thans houden?”

In het Novembernummer 1917 van dit tijdschrift komt, onder bovenstaanden titel, van de hand van den Kapitein der Infanterie W. F r o g e r een opstel voor, waarin de schrijver klaagt over de tegenstrijdigheden, die in de thans voor ons leger van kracht zijnde voorschriften worden aangetroffen.

In het midden latende of het mogelijk is tegenwoordig reglementen te bezitten, die „bij” zijn en die ook bij onderlinge vergelijking nergens een verschilpunt toonen, moet het mij toch van het hart, dat de schrijver van het bedoelde artikel niet gelukkig is geweest in het constateeren van die tegenstrijdigheden.

Ik zal dit hieronder in het kort uiteenzetten.

In de 1e plaats vestigt schrijver er de aandacht op, dat de „Tactische en technische wenken voor de landmacht” (T. en T. W.) niet overeenstemmen met R. I. I en R. I. II.

Dit is volkomen juist, maar een belangrijke ontdekking is dit niet.

Tusschen die voorschriften kan geen overeenstemming bestaan.

De T. en T. W. zijn samengesteld tijdens dezen oorlog en beoogen uitsluitend onze troepen in kennis te stellen met de beginselen, volgens welke de loopgravenstrijd moet worden gevoerd, hetgeen trouwens door de titels der boekjes reeds wordt aangeduid.

In dat licht — en in geen ander — moeten de T. en T. W. worden beschouwd en daarom is het zoeken naar punten van verschil tusschen die wenken en R. I. I en R. I. II een nuttelooze arbeid, omdat laatstgenoemde reglementen zijn verschenen op een tijdstip, waarop de loopgravenstrijd in zijn modernen vorm nog niet werd voorzien.

Ik wil hiermede volstrekt niet zeggen, dat R. I. I en R. I. II ongewijzigd kunnen blijven voortbestaan, maar aan een herziening van die reglementen, welke door die van vele andere zal moeten worden gevolgd, kan — de schrijver erkent het zelf — thans om tal van redenen niet worden gedacht.

In de 2e plaats wijst schrijver op verschilpunten, die er bestaan, tusschen de T. en T. W. en de „Ontwerp Aanwijzing voor de opleiding van stormsectiën”.

Hierover kan ik kort zijn omdat die verschilpunten, juist bij het verschijnen van het Novembernummer van den Militairen Spectator, door het 1e aanvullingsblad op de T. en T. W. I reeds waren opgeheven.

Wat jammer toch dat men niet alles tegelijk kan doen en dat het

in een gemobiliseerd leger wel eens noodig kan zijn een nieuw voorschrift te verstrekken zonder te wachten tot enkele onderdeelen van oudere voorschriften daarmee in overeenstemming zijn gebracht!

Eén bezwaar van schrijver zal echter door de aangebrachte wijzigingen niet zijn opgeheven n.l. dat de „Ontwerp Aanwijzing voor de opleiding van stormsectiën” voorschrijft, het aanleggen van 2 oefeningsloopgravenstelsels op ± 100 M. onderlingen afstand, terwijl volgens de T. en T. W. „de stormaanval zal worden ingezet uit een stelling „op 50 M. afstand van de vijandelijke” 1).

Schrijver ziet hierin het bezwaar, dat nu ook de stormaanval op 100 M. afstand van de vijandelijke stelling zal worden beoefend, hetgeen hij onjuist acht.

Hiertegen voer ik het volgende aan:

De T. en T. W. schrijven volstrekt niet voor, dat de stormaanval zal worden ingezet uit een stelling op 50 M. afstand van de vijandelijke weerstandslijn. (Zie punt 7).

Wie zou dat durven voorschrijven?

Niemand kan immers garandeeren, dat de aanvaller er steeds in zal slagen om zijn laatste stelling zóó dicht tot de vijandelijke weerstandslijn vooruit te brengen?

Dit mogen wij, Nederlanders, met het oog op ons polderland, zeker wel in twijfel trekken.

Vandaar dat in de T. en T. W. ook is rekening gehouden met het geval, waarin het den aanvaller niet mogelijk is om van uit zijn laatste stelling onmiddellijk den stormloop (± 50 M.) te ondernemen.

Hoe dan gehandeld moet worden is in de laatste alinea van blz. 13 vermeld en als ik nog eens overlees, wat daar staat, dan begrijp ik niet, waarom schrijver zooveel bezwaar heeft tegen den aanleg van de oefeningsstellingen op ± 100 M.

Deze afstand biedt juist de gelegenheid om te beoefenen wat op de zoeven genoemde bladzijde staat omschreven en bij den troep den indruk te vestigen dat het laatste stadium van den aanval niet altijd zal bestaan in een onafgebroken stormloop.

Het is vreemd dat schrijver dit onjuist acht, want dergelijke aanvallen zijn aan het front schering en inslag.

Het zou zelfs aan te bevelen zijn geweest om den afstand van beide stellingen nog grooter te nemen, maar hiervan werd afgezien, omdat het op vele plaatsen al moeilijk genoeg zal zijn om terreinen te vinden, waar op ± 100 M. afstand 2 behoorlijke loopgraafstelsels kunnen worden ingericht.

P. J. VAN MUNNEKREDE,
Kapitein v/d Generalen Staf.

1) Ik haal hier de woorden van Schr. aan.

Militair politiek Maandoverzicht.

(Afgesloten 25 November 1917.)

NEDERLAND. Er is een Engelsch Witboek verschenen over de zand- en grintkwesitie. Hierin wordt o. a. betoogd, dat volgens deskundige berekening België jaarlijks 1.345.000 ton voor niet-militaire werken noodig heeft, doch onze doorvoer dit jaar reeds 2.800.000 ton bedroeg. De kwestie is niet tot oplossing gekomen. De doorvoer is nu zooals te voren reeds was besloten, met 15 November stopgezet, Reuter merkt echter op, dat dit stopzetten niet voldoende is om de Engelsche regeering te bewegen de telegrammen weer door te laten. Er zijn echter de laatste dagen weer verschillende handelstelegrammen uit Engeland ontvangen.

Amerika houdt onze schepen nog vast, maar volgens Reuter schijnen ze weldra te zullen mogen uitvaren. Eene moeilijkheid daarbij is nog de uitvoer van onze zuivelprodukten naar Duitschland, die geheel zal moeten stop gezet worden vóór veevoeder zal worden losgelaten. Uit Washington meldt men, dat de Amerikaansche regeering verzekert, dat de onzijdigen een voor hunne behoeften voldoende voorraad zullen ontvangen.

Volgens het „Handelsblad” legt Duitschland aan onzen handel met Zwitserland moeilijkheden in den weg. Ook hebben de Duitschers het gevaarlijke gebied in de Noordzee, dat thans begrensd is door eene lijn op 20 mijl uit onze kust, uitgebreid: de vrije zone langs onze kust is \pm 13 mijlen vernauwd, verder noordelijk is zij 13 mijl verbreed. De vaart op Engeland is dus bemoeilijkt, maar de visscherij heeft wat meer ruimte voor haar bedrijf verkregen, hoewel de vaart daarheen gevaarlijker geworden is.

Havas weerspreekt beweringen van het Nieuws van den Dag, als zou in een geheim Fransch-Russisch verdrag besloten zijn een gedeelte van ons land bij België te voegen. Ook andere bladen zooals de N. R. C. beweren hierover gegevens te hebben. De Fransche legatie heeft verklaard, dat over afstand van Hollandsch gebied aan een derde land geen bepalingen in het verdrag voorkomen. Indien in beginsel slechts besloten was aan Nederland een verzoek te doen tot ruiling van gebied, dan zou het bericht van thans nog als juist moeten worden beschouwd. België zal hierbij wel een lijdende rol blijven spelen.

Een wetsontwerp is ingediend tot verhooging van de oorlogsbegroting 1917 met 160 millioen.

Onbekende vliegeniers hebben eenige bommen geworpen op Axel en Hulst.

De Deutsche duikbooten hebben onder meer eenige visschersschepen, het stoomschip Nederland en een motorschoener „de Dollard” in den grond geboord. Het opperprijzenhof te Berlijn heeft de beslissing van het prijzenhof te Hamburg bevestigd, volgens hetwelk de vernietiging van de „Berkelstroom” op 24 Juli 1916 onwettig, maar het beslag leggen op hare lading juist was.

De Deutsche regeering heeft schadevergoeding betaald voor het vernietigen van de „Blommersdijk” en de „Rijndijk.”

Van particuliere zijde is 17,5 millioen ingeschreven op het aandeelenkapitaal van het op te richten hoogovenbedrijf. Wanneer de Staat met 7,5 millioen deelneemt, is het kapitaal volteekend.

Volgens de Telegraaf zal in het laatste kwartaal van dit jaar 60.000 ton ijzer en staal uit Deutschland worden ingevoerd.

De Argentijnsche regeering heeft toegestaan 500.000 ton graan naar Nederland uit te voeren.

Uit de varkenstelling in Augustus is gebleken, dat in ons land ruim 300.000 varkens zijn, verdeeld over 110.000 eigenaars. Het aantal varkens is sinds 1910 aanzienlijk geslonken.

Een koninklijk besluit is verschenen tot regeling van de verplichtingen ten aanzien van den verplichten krijgsveld in Nederlandsch Indië.

BELGIË. Drieduizend Vlamingen zijn te Brussel bijeengekomen en hebben eene motie aangenomen, die zegt, dat de verdrukking der Vlamingen in België thans een einde moet nemen, doordat de volledige staatsmacht aan de Vlamingen wordt toevertrouwd. Voorts verklaarde de vergadering, dat zij de Regeering te Havre niet meer als hare vertegenwoordiging aanvaardden kan en eischte volledige politieke zelfstandigheid voor Vlaanderen.

Volgens krantenbericht zijn de Duitschers bezig een Raad voor Walonië te organiseeren, overeenkomend met den Raad voor Vlaanderen, die de bestuurlijke scheiding in België zal moeten goedkeuren. De gemeenteraden van Groot-Brussel hebben tegen de bestuurlijke scheiding geprotesteerd.

De burgerbevolking heeft veel te lijden van de bomaanvallen van de geallieerden op verschillende steden, o. a. op Antwerpen

De Belgische Senator **Jules Destree** heeft een artikel geschreven, waarin hij Luxemburg als een Belgica irredenta voor zijn vaderland opeischt. Ook d'Alviella, de afgevaardigde van de Belgische regeering op eene bijeenkomst in het Trocadéro, heeft gezegd, dat België een vrede wenscht van bevrijding en rechtvaardig herstel. Hierin kan misschien een wensch tot gebiedsuitbreiding gezien worden.

De Amerikaansche voedselcontroleur **Hoover** heeft verklaard, dat de voedselschaarschte in België te danken was aan den duikbootenoorlog. Hij hoopte vóór 25 December echter genoeg in te voeren om in de behoefte te voorzien. De aanvankelijke begrooting van \$ 12,5

millioen per maand was echter voor den komenden winter onvoldoende door de stijging der prijzen.

DUITSCHLAND. Zooals in ons vorig maandoverzicht reeds vermoed werd, is de 74-jarige katholieke Beiersche Minister-President v o n H e r t l i n g tot Rijkskanselier en Minister-President van Pruisen benoemd. Eenig verband tusschen deze gebeurtenis en de overwinningen in Italië is onmiskenbaar, het keizerlijk prestige kon na de militaire overwinning den lichten stoot velen, die het snelle échec van M i c h a ë l i s gaf. Het belangrijkste van deze benoeming is, dat het een begin beteekent van eene parlementaire regeering in Duitschland, v o n H e r t l i n g heeft n.l. de benoeming slechts aanvaard na overleg met de partijleiders in den Rijksdag. Al naar hun aard juichen de Deutsche bladen hierover of betreuren het. Eene werkelijk parlementaire regeering zal echter in Duitschland onmogelijk zijn, zoolang de Bondsraad zijne eigenaardige staatsrechterlijke positie in het Rijk blijft behouden.

Het denkbeeld van eene scheiding van het kanselierschap en het presidium van het Pruisisch ministerie blijkt dus opgegeven, o. a. omdat in dat geval de kanselier in den Bondsraad wel voorzitter zou zijn, maar geen stem zou hebben.

Tengevolge van Hertling's benoeming is ook H e l f f e r i c h afgetreden als plaatsvervangend kanselier. De liberale leider v o n P a y e r is hem in deze betrekking opgevolgd en de liberaal F r i e d b e r g heeft minister B r e i t e n b a c h als vice-president van het Pruisisch ministerie vervangen, nadat de socialisten alsnog geweigerd hadden deel uit te maken van de regeering. Deze benoemingen versterken de richting, waarin de politiek door Hertling's benoeming geleid werd. Naar het schijnt heeft v o n K u e h l m a n n bij al deze veranderingen een groote rol gespeeld.

De gebeurtenissen in Rusland zijn in Duitschland, vooral door de socialisten, met belangstelling gevolgd. S c h e i d e m a n n en E b e r t spraken over de nieuwe mogelijkheid van vrede, en wezen op de noodzakelijkheid van vrede zonder annexaties. De burgerlijke pers is meer sceptisch over de blijvende beteekenis van de overwinning van L e n i n.

Met de plannen ten opzichte van Polen en Koerland (waarover nader in het overzicht van Oostenrijk-Hongarije) is men in Duitschland maar zeer matig ingenomen, zelfs de conservatieve Kreuzzeitung is er tegen gekant.

Duitschland heeft zich verzet tegen de benoeming van graaf A d a m T a r n o w s k i als minister-president van Polen, waarschijnlijk, omdat deze, als Oostenrijksch onderdaan, te veel Oostenrijksch-gezind is. Thans is tot minister-president J a n K u c h a r z e w s k y, een Russisch Pool, benoemd, die steeds een voorstander geweest is van een algemeen-Europeesche regeling van de Poolsche kwestie, en dus niet van een enkel Duitsch-Oostenrijksche oplossing.

De bond van oorlogsinvalieden heeft geprotesteerd tegen de actie der

Vaderlandsche Partij en gepleit voor vrede door vergelijk. Daarentegen pleitten de Hamburgsche reeders in eene motie voor het annexeeren van België. Ook de „Onafhankelijke Commissie voor een Duitschen vrede” roert zich weer, en heeft een zestal bijtende vragen tot de rijksdag-meerderheid gericht.

In de maand October blijken de vliegers der Entente 19 groote aanvallen op het Lotharingsche industriegebied gedaan te hebben, benevens 14 aanvallen op steden in het Rijnland en Baden.

De correspondent van de Morning Post te Washington schrijft, dat Amerika bijzondere belangen heeft bij de Elzas-Lotharingen-kwestie, omdat het geheel afhankelijk is van de daar voorkomende kali, welke volgens deskundigen de behoeften der wereld voor 500 jaar kan dekken. Dit monopolie moet worden gebroken met het oog op het feit, dat in alle landbouwende landen de bodem in deze drie jaren zeer is uitgeput.

Volgens onderstaatssecretaris Braun heeft de aardappeloogst 4 à 4 1/2 millioen ton meer opgebracht dan verwacht werd. De voeding van Duitschland is daardoor ook voor het vierde oorlogsjaar verzekerd.

Uit de veetelling op 1 Juni 1917 is gebleken, dat einde 1914 het aantal runderen iets vooruitgegaan is, vooral door toename van het jonge vee. De varkens zijn echter in aantal gedaald van bijna 26 tot bijna 13 millioen.

Duitschland heeft het versperde gebied uitgebreid in de Noordzee, verder een nieuw sfergebied om de Azoren gevormd, en het vrijgelaten kanaal in de Middellandsche zee naar Griekenland gesloten.

OOSTENRIJK-HONGARIJE. Ondanks de groote militaire successen in Italië, blijft de monarchie bereid om vrede te sluiten. Een 50.000 tal arbeiders hield eene groote vredesbetoging in en bij het concertgebouw te Weenen, waarbij Rijksdagafgevaardigden optraden. De vereeniging van protestantsche geestelijken in Hongarije tracht een wereldcongres van alle protestantsche geestelijken te organiseeren in het belang van den vrede. De Hongaarsche socialisten antwoorden geestdriftig op het vredesaanbod der Russische revolutionnaire regeering. Ook het officieuse „Fremdenblatt” toonde zich bereid — wat al te spoedig, volgens meening van de Deutsche bladen — op de voorstellen van de regeering van Lenin in te gaan.

In regeeringskringen schijnt men echter van meening te zijn, dat men meer concrete voorstellen omtrent vredesvoorstellen of wapenstilstand moet afwachten alvorens de Centralen zelf stappen kunnen doen. In groote trekken kan het voorstel der Sovjets als basis dienen. Maar men wil ook wachten tot de burgeroorlog in Rusland beslist is.

Het Oostenrijksch-Hongaarsch vergelijk is thans voor een tijdperk van anderhalf jaar verlengd. Eene dergelijke verlenging kwam ook tot stand voor het bankprivilege en de muntvereenkomst. Ook het handelsverdrag met Duitschland, dat aan het eind van dit jaar afloopt, zal

met het oog hierop verlengd worden. De financieele overeenkomst tusschen Hongarije en Kroatië is met vier maanden verlengd.

Omtrent het Poolsche vraagstuk verluidt, dat Keizer Karel den persoonlijken titel van Koning van Polen zal krijgen, en Polen, met Galicië vereenigd, door eene persoonlijke unie aan Oostenrijk komen zal. Op gelijke wijze zal de Koning van Pruisen de titels van Grootvorst van Lithauen en Hertog van Koerland aannemen. Deze landen zullen dan bij Pruisen worden gevoegd. Voor Oostenrijk zou dit het voordeel hebben, dat de Galicische afgevaardigden uit den Rijksdag verdwenen, en zodoende de Germaansche elementen eene meerderheid over de Slavische kregen.

In het Huis van Afgevaardigden is tegen deze plannen door de socialisten en de vertegenwoordigers van kleine nationaliteiten in Galicië geprotesteerd. Minister Seidler legde er echter den nadruk op, dat Polen naar vrije keuze zijn politieken koers zal kunnen volgen, en ook de kleine nationaliteiten het recht zullen krijgen hare rechtmatige eischen kenbaar te maken.

Ook in Duitschland, waar de berichten over deze regeling voorbarig genoemd worden, vinden de plannen niet algemeen instemming. De socialistische bladen spreken van „verkappt annexionisme”. Men krijgt den indruk dat door de algemeene oppositie van deze plannen niet veel komen zal.

Bij een tocht naar het front in Italië is Keizer Karel ternauwernood aan den dood door verdrinking ontsnapt.

De 7e Hongaarsche oorlogsleening wordt van 15 November tot 14 December ter inschrijving aangeboden.

ITALIË. De ministerieele crisis is spoedig opgelost. Orlando heeft een nieuw kabinet samengesteld, waarin hij zelf Binnenlandsche Zaken en Sonnino Buitenlandsche Zaken houdt. Alfieri is Minister van Oorlog geworden, Nitti, de Minister der Schatkist, is partijganger van Giolitti, voorts is er naast Bissolati nog een tweede socialist in het ministerie gekomen. Het kabinet is veel gematigder dan zijn voorganger, de val van het ministerie Boselli vond dan ook voornamelijk zijn oorzaak in diens imperialisme en zijne neiging om het parlement zooveel mogelijk op zijde te stellen.

Niet zoo gemakkelijk viel de oplossing van de militaire crisis, waarin Italië sinds eene maand verkeert. Nog steeds rukten de Centralen voort op Italiaanschen bodem, hoewel met verminderde snelheid, een groot gedeelte van de provincie Venetië is reeds bezet en Venetië zelf onttruimd. Als oorlogsbuit vielen de Duitsch-Oostenrijksche troepen o. a. 250.000 soldaten en 1500 kanonnen in handen. Men wil doen voorkomen, dat het groote succes ten deele te danken is aan een door pacifistische propaganda verzwakt moreel van enkele onderdeelen van het Italiaansche leger.

Tengevolge van de gebeurtenissen aan het front heeft Cadorna

ontslag gekregen als opperbevelhebber, en is vervangen door Generaal Diaz.

De regeeringen der Ententelanden hebben beloofd Italië bij te staan en een hulpleger gezonden onder Generaal Foch, dat volgens de „Journal de Genève” 150—200.000 man sterk zou zijn. Voorts werden er, om de Italianen op te beuren, conferenties belegd te Rome en Rapallo, die in de Ententepers als zeer gewichtig gekenschetst werden en waarop een intergeallieerde oorlogsraad werd ingesteld, waarin Foch, Cadorna en Generaal Wilson zouden zitting nemen. Cadorna heeft daarvoor echter bedankt.

Eén voordeel heeft de tegenslag voor Italië gehad n.l. dat de nationale eenheid voorloopig weder hersteld is door opleving van het patriotisme. De socialisten beloofden de regeering te steunen en voorloopig af te zien van het streven naar vrede. De clericalen, die vervolgd waren over Sonnino's critiek op de pauselijke nota's, hebben tot hetzelfde besloten. Ook Giolitti heeft zich bij de overige partijen geschaard om het vaderland te verdedigen; in de regeering, vooral bij de onderministers, zijn veel van zijne aanhangers. Bisschoppen hebben brieven geschreven en arbeidersvergaderingen hebben motie's aangenomen om het volk tot weerstand aan te sporen.

Om den wil tot volhouden te versterken betoogt professor Gaudi in de „Corriere”, dat Italië economisch afhankelijk is van Engeland en Amerika, en het opgeven van den strijd het land den economischen ondergang tegemoet zou doen gaan.

De benoeming van den afgevaardigde Cresci tot leider van het departement van levensmiddelenvoorziening wordt in de Romeinsche bladen toegejuicht.

FRANKRIJK. De schandaalprocessen van de vorige maand (waarbij nog eene zaak gekomen is tegen Lenoir en Desouches, die evenals na hen Bolo, Duitsch geld in de „Journal” zouden hebben gestoken), hebben de Regeering veel last veroorzaakt. Monier, de eerste president van het hof van appèl te Parijs, heeft in verband met de zaak Bolo ontslag moeten nemen. Een aantal nieuwe personen, waaronder Caillaux, zijn verhoord, wat weer tot nieuwe vervolgingen heeft geleid. De huiszoeking bij de „Action française,” evenals de daarbij z.g. ontdekte royalistische samenzwering, zijn op niets uitgelopen.

Ontevredenheid over de politieke leiding der Regeering en hare houding tegenover de onthullingen zijn oorzaak geweest van den val van het ministerie. Met 277 tegen 186 stemmen weigerde de kamer uitstel van eenige interpellaties, waarop het ministerie Painlevé zijn ontslag indiende. De gebeurtenissen in Italië hebben waarschijnlijk den val verhaast. Ook vond men dat Barthou, naar uit zijne verklaring bleek, te weinig verschilde van Ribot in zijne imperialistische neigingen.

Poincaré heeft nu Clemenceau de opdracht tot het vormen van een nieuw Kabinet gegeven, en deze heeft met groote voortvarendeheid een ministerie samengesteld, waarin hijzelf de portefeuille van Oorlog heeft genomen en Pichon die van Buitenlandsche Zaken. Jonnart werd minister van Blokkade, maar moest na eenige dagen al het veld ruimen en werd vervangen door Lebrun. Men beschouwt dit Kabinet van den „Tijger,” het scherpste oorlogskabinet, dat in Frankrijk denkbaar is, als een laatste troef van Poincaré, die zijn grootsten tegenstander en criticus in legerzaken ook reeds vóór den oorlog (zie Militair Politiek Maandoverzicht Juli 1914) nog eenmaal de macht wil geven om te trachten de verwarde binnenlandsche politiek te ordenen. Valt Clemenceau (en bij den haat van de socialisten is dit zeer goed mogelijk), dan schijnen ook Poincaré's dagen geteld, en is eene geheele wending in de binnen- en buitenlandsche politiek te verwachten.

Clemenceau's krachtige ministerieele verklaring is voorloopig een onbetwistbaar succes geweest, met 418 tegen 65 stemmen werd eene motie van vertrouwen aangenomen. Slechts de socialisten stemden tegen. Hij verklaarde zich in die rede tegen een algemeenen volkerenbond na den vrede, waaraan ook Duitschland deel zou nemen.

Over het geheime Duitsche vredesaanbod, dat oorzaak was van den val van het ministerie Ribot, geeft de „Manchester Guardian” nog onthullingen. Briand zou door middel van een Belgisch diplomaat de uitnoodiging ontvangen hebben, in Zwitserland met Buelow of den kanselier te confereeren, maar Ribot weigerde hem daartoe verlof, en lichtte de Regeeringen der Entente niet juist over de voorstellen in.

Behalve in Italië hebben de geallieerden ook in Parijs vergaderd. Bonar Law had te voren reeds medegedeeld, dat hier over den algemeenen toestand en de noodige samenwerking, maar niet over de oorlogsdoeleinden zou worden gesproken, zooals Kerenski gezegd had. Uit Deutsche bron was reeds medegedeeld, dat Skobelef, de vertegenwoordiger der Sovjets, niet zou worden toegelaten. In Rusland en het liberale Engeland heeft deze uitspraak van Law wrevel opgewekt, maar van eene krachtige actie tot herziening der oorlogsdoeleinden is nog niet veel te bemerken.

Versailles is de vergaderplaats geworden, van den intergeallieerden oorlogsraad, waartoe te Rapallo besloten was en waarin voor Frankrijk, Engeland en Italië de eerste minister en een lid van de Regeering zitting hebben. Op verzoek van Wilson is daarin ook nog Kolonel House, het hoofd van de Amerikaansche militaire missie opgenomen. Verder houdt daar een algemeene generale staf der Entente zitting, die den oorlogsraad van advies zal dienen in kwesties, die op de samenvatting van de strategie der geallieerden betrekking hebben. Op deze wijze hoopt men de veel gewenschte eenheid aan de fronten eindelijk te bereiken.

Echter vindt de stichting van dezen oppersten oorlogsraad geen alge-

meene instemming in Frankrijk. Men wil één generalismus voor de geheele Entente en Hervé stelt als zoodanig Joffre voor. De leuze, dat de Entente een Hindenburg noodig heeft, wint veld.

Painlevé heeft in de kamer nog medegedeeld, dat de Engelschen weer een gedeelte van het Fransche front zullen overnemen.

In het vorstendom Monaco is een crisis uitgebroken. Vorst Albert heeft een oproep tot de bevolking gericht.

ENGELAND. Ook in Engeland zijn de gevolgen van de nederlaag der Italianen merkbaar geweest in eene ontstemming tegen de regeering, en in het bijzonder tegen Lloyd George. Men verweet hem, dat hij in eene rede aan een dejeuner, door Painlevé te zijner eere gegeven, een vrij somber beeld opgehangen had van het gebrek aan eenheid bij de Entente, waarvoor dan nu de algemeene oorlogsraad was opgericht, en zich minachtend had uitgelaten over de kleine successen der geallieerden in Frankrijk, vergeleken met het Duitsche succes in Italië.

Na eene zeer ongunstige pers en in verband met eene interpellatie van Asquith in het Lagerhuis, wist Lloyd George door eenige handige redevoeringen eene crisis te voorkomen, die in Duitschland vol verwachting tegemoet gezien werd. Hij gaf daarin allereerst eene uiteenzetting van de werkwijze van den nieuw ingestelden oppersten oorlogsraad te Versailles, en verdedigde, in antwoord op Asquith's aanval, de instelling van den Raad en ook zijne Parijsche rede. Het, thans overwonnen, duikbootengevaar, en het gebrek aan eenheid waren volgens hem de twee eenige dingen, die de Entente konden verslaan.

Voorloopig schijnt George's positie door deze rede gered.

Lord Robert Cecil, die eenige weken tevoren over den toestand was geïnterviewd, zag het grootste gevaar in een toenemend tekort aan voedsel voor de wereld, dat erger wordt hoe langer de oorlog duurt, en vooral voor de Centralen nog lang na den vrede merkbaar zal zijn.

In Engeland heeft, naar Reuter meldt, de tarwe-, gerst en haverooft aanzienlijk meer opgebracht dan het vorige jaar. Er is echter tekort aan boter. Lord Rhonda zeide, dat de voornaamste reden hiervan lag in de beperking der voorraden uit Denemarken en Nederland, wat zijn oorzaak weer vond in het gebrek aan veevoeder. Met hulp van Australië en Nieuw-Zeeland trachtte men het tekort aan te vullen.

Dat het vredesverlangen in het Parlement nog niet zeer groot is, bewijst het resultaat van de vredesmotie van Lees-Smith, die na eene rede van Balfour met 282 tegen 33 stemmen verworpen werd. Balfour achtte de oorlogsdoeleinden der Entente genoegzaam bekend en vond geen reden ze te herzien. Hij ontkende, dat de oorlog slechts om Elzas-Lotharingen voortgezet werd. Teneinde echter onaangename interpellaties in den vervolge te ontkomen, deelde Law mede, dat de regeering den speaker de macht geven wil, tijdens den oorlog te voorkomen dat vragen gesteld worden, die er op bedoeld zijn de belangen van Engeland of de geallieerden te benadeelen. Eene censuur dus op

het vrije woord in het Parlement, iets wat voor Engeland zeker een novum is.

Eene Amerikaansche commissie van 27 deskundigen op verschillend gebied onder Kolonel House is in Engeland aangekomen. Zij hebben eenige malen met leden van de regeering geconfereerd. Lloyd George wees er hen nogmaals op, dat schepenbouw op dit oogenblik de beste hulp voor de Entente was.

Sir Eric Geddes heeft in het Lagerhuis met cijfers trachten aan te toonen, dat de duikbootenoorlog gunstig verliep voor de geallieerden. Ook verklaarde hij, waarom de Engelsche vloot niet in de Oostzee had kunnen ingrijpen. De liberaal Rees zeide in eene bespreking over de nieuwe credieten, dat het nationale inkomen in Engeland thans 10 maal meer is dan na de Napoleontische oorlogen, indien de schuld thans ook 10 maal hooger wordt, d. i. £ 9000 millioen, zal men er relatief niet slechter aan toe zijn dan voor 100 jaar. Bovendien had men toen de hulp der Dominions niet. Volgens Bonar Law bedraagt de schuld thans £ 5000 millioen, waarvan nog £ 1326 millioen voorschotten mocht worden afgetrokken. De Engelsche oorlogsuitgaven waren £ 1700 millioen lager dan de Duitsche.

Groot succes had de Engelsche veldtocht in Palestina. Na de verovering van Gaza rukte Generaal Allenby snel voorwaarts, Jaffa is reeds gevallen en Jeruzalem wordt ernstig bedreigd. Belangrijk is in dit verband, dat de Engelsche regeering hare sympathie met het Zionisme uitgesproken heeft en de stichting van een Joodsch rijk in Palestina dus waarschijnlijker wordt. Ook voor den veldtocht in Mesopotamië is dit succes van belang.

Reuter meldt het overlijden van Generaal Maude, den veroveraar van Bagdad en opperbevelhebber der troepen in Mesopotamië; Generaal Marshall is hem opgevolgd. Generaal Plumer werd aanvoerder van de Britsche strijdkrachten in Italië.

De mijnwerkers van Zuid-Wales hebben met groote meerderheid besloten, niet te gaan staken voor hen, die na het begin van den oorlog in de mijnen zijn gaan werken en thans voor dienstplicht in aanmerking komen.

De regeering schijnt een wetsontwerp voor burgerlijken dienstplicht te zullen indienen, maar wil eerst afwachten in hoever de propaganda van Sir Auckland Geddes voor vrijwilligen dienst gelukt.

Een voorstel tot het ontnemen van het kiesrecht aan dienstweigeraars met gewetensbezwaren, is in het Lagerhuis aangenomen.

De Sinn-Fein beweging in Ierland schijnt in meer ordelievende banen te worden geleid.

De Maleische Bondsstaten hebben wederom £ 500.000 bijgedragen voor de oorlogsuitgaven van het rijk.

In Canada heerscht nog steeds verzet tegen den dienstplicht, Meer dan 90% van degenen, die te Montreal ingeschreven waren, hebben om de een of andere reden vrijstelling gevraagd. In Australië werd

besloten een tweede referendum over dienstplicht te houden. Minister-president Hughes voert eene campagne voor de aanneming der regeeringsvoorstellen. De bedoeling is met de dienstplichtigen, voornamelijk ongehuwden, een tekort aan vrijwilligers aan te vullen.

Op de Australische vrijheidsleening is voor ruim £ 20 miljoen geteekend. In het geheel is in Australië, met eene bevolking van 5 miljoen, voor £ 100 miljoen op oorlogsleeningen ingeschreven.

RUSLAND. In Rusland is thans eene tweede phase van de revolutie ingetreden.

Het was reeds lang duidelijk geworden, dat Kerenski den toestand niet meer beheerschte. Reeds zijne verklaring aan een correspondent van de „Associated Press”, dat Rusland uitgeput was, en het recht had aan zijne bondgenooten te vragen alleen den last van den oorlog te dragen, klonk niet zeer bemoedigend.

Herhaaldelijk werd melding gemaakt van plaatselijke onlusten en contra-revolutionaire betoogingen. De minister van oorlog Verchofski, wiens denkbeelden eene internationalistische kleur hadden aangenomen, moest zijn ambt neerleggen. De Raad van Arbeiders en Soldaten trad hoe langer hoe vrijmoediger tegen de Regeering op, de voorzitter Trotski verklaarde, dat de Raad eene onverzoenlijke houding tegen de voorloopige Regeering zou aannemen, en toen de Regeering troepen uit de omgeving naar Petersburg wilde laten komen, beval het comité der Sovjets hen niet te gehoorzamen. Een aantal kranten werd door de Regeering geschorst.

Den 7^{den} November hebben de maximalisten toen door een staatsgreep getracht zich van de macht meester te maken. Gewapende afdelingen bezetten de telegraafkantoren, de staatsbank en het Ministerie van Marine; het Winterpaleis werd na korten strijd veroverd, en de ministers, behalve Kerenski, die wist te ontvluchten, werden gevangen genomen.

Lenin beheerschte daarmede de stad en vroeg als hoofd van de nieuwe Regeering aan de Centralen een wapenstilstand van drie maanden en het openen van vredesonderhandelingen aan. Het congres der Sovjets kondigde een aantal proclamaties af, waarin verklaard werd, dat alle macht thans aan de Sovjets behoorde, de doodstraf weer werd afgeschaft, en naar een onmiddellijken democratischen vrede zou worden gestreefd. Het land zou onder de boeren worden verdeeld.

Zowel de Entente als de Centralen hebben zich voorloopig zeer gereserveerd getoond ten opzichte van de nieuwe Regeering. Slechts in Oostenrijk toonden eenige bladen zich genegen op de vredesvoorwaarden in te gaan. De Amerikaansche Regeering besloot onmiddellijk op te houden met hare leeningen aan Rusland, Engeland begon met het ophouden van levensmiddelen, die voor Rusland bestemd waren. Eenige Gezantschappen, o. a. dat te Den Haag, weigerden de nieuwe Regeering te erkennen.

Kerenski echter wist troepen om zich heen te verzamelen en sedert eenige weken woedt in Rusland de burgeroorlog, die meer slachtoffers kost, dan de oorspronkelijke revolutie in Maart. Verschillende veldslagen zijn met wisselend gevolg tusschen de aanhangers van Kerenski en de maximalisten geleverd. De toestand is uiterst verward, oorlogsschepen en vliegmachines doen mede aan den strijd, spoorweg- en postbeambten staken. Troepen van Tsjechische krijgsgevangenen zouden in Kiew de macht in handen hebben. In Moskou is een gedeelte van het Kremlin vernield en in de stad zijn velen gewond door artillerievuur, door studenten en militaire cadetten op de stad afgegeven.

Op dit oogenblik is de toestand als volgt: Kerenski, hoewel verslagen, is nog niet gevangen en kan dus het verzet tegen Lenin blijven leiden. De steun der Entente-staten en het gevaar voor hongersnood, zijn omstandigheden in het voordeel van Kerenski. De kozakken van Kaledin hebben zich meester gemaakt van het kolenbekken aan de Don, en den toevoer naar Petersburg afgesneden. De opperbevelhebber, generaal Doechonin heeft geweigerd het bevel tot openen van de onderhandelingen over een wapenstilstand op te volgen, hij is toen vervangen door den vaandrig Grylanko. Het staat echter te bezien of Doechonin het bevel uit handen zal geven.

Na al deze gebeurtenissen heeft de rede, die de toenmalige minister van Buitenlandsche Zaken, Terestsjenko, in het voorparlement gehouden heeft, en waarin hij de noodzakelijkheid betoogd heeft, dat Rusland aan de zijde der Entente moest doorstrijden, veel van zijne beteekenis verloren.

In Finland schijnt groot gebrek aan levensmiddelen te zijn, een afgezant van den Finschen Senaat heeft de hulp van Amerika ingeroepen om een hongersnood te voorkomen. De gebeurtenissen in Petersburg en Moskou hebben ook in Finland haar invloed doen gevoelen, de socialisten hebben met behulp van Russische soldaten de openbare gebouwen veroverd en Senaat en Landdag ontbonden. Het schijnt echter, dat een compromis tusschen de socialisten en burgerlijke partijen op komst is, waarna men gezamenlijk met de Russische soldaten in Finland wil afrekenen.

ZWITSERLAND. De Internationale Studie-conferentie, die deze maand te Bern zou bijeenkomen, is wederom uitgesteld, daar de Entente-regeeringen geen passen wilden geven. Men hoopt haar nu einde December te kunnen houden, gesplitst in eene conferentie te Genève voor Entente vertegenwoordigers en onzijdigen, en één te Bern voor vertegenwoordigers der Centralen en onzijdigen, waardoor voorkomen zou worden, dat vertegenwoordigers der Entente met hunne vijanden in aanraking komen.

Intusschen is te Genève eene vredesbijeenkomst gehouden van de „Ligue pour les droits de l'homme." Een motie van de Zimmerwalder

partij voor directe vredesonderhandelingen werd echter verworpen.

Voorts heet het, dat in den laatsten tijd in Zwitserland een aantal belangrijke geheime bijeenkomsten van Entente- en Centrale politici geweest zijn, waarvan o. a. het bekende vredesvoorstel, waarop R i b o t als minister gevallen is, het resultaat was.

De Zwitsersche delegatie in Amerika heeft bij haar vertrek uit New-York haar tevredenheid geuit over hetgeen bereikt is. Eene definitieve regeling is tot bevrediging van beide partijen tot stand gekomen. Latere berichten luiden echter meer pessimistisch.

De spoorweg- en posttarieven zijn verhoogd, het broodrantsoen is voor oude menschen en kinderen van 250 op 150 gram per dag teruggebracht.

In Genève zijn op 70.000 inwoners thans 7000 buitenlanders, waaronder 2798 deserteurs. In Zürich moeten er nog meer zijn. Alle deserteurs moeten nu een borgtocht van Fr. 500.— stellen, willen zij niet geïnterneerd worden. Lastige vreemdelingen kunnen tot arbeid worden gedwongen.

In Zürich zijn socialistische opstootjes geweest, waarbij barricades opgeworpen zijn en de militaire macht heeft moeten optreden. Er zijn een aantal slachtoffers gevallen.

Om een einde te maken aan loopende geruchten heeft de Fransche gezant nogmaals aan den Bondsraad verzekerd, dat Frankrijk loyaal de Zwitsersche onzijdigheid eerbiedigen zou. Het politiek departement heeft ook de geruchten weersproken, als zou aan Zwitserland verzocht zijn, troepen en oorlogstuig door te laten.

DENEMARKEN. De Deensche minister van Buitenlandsche Zaken heeft zich bij een medewerker van de Associated Press beklaagd over den toestand van Denemarken tengevolge van de Amerikaansche blokkade politiek. Echter zal Denemarken, volgens den minister, steeds de neutraliteit handhaven.

NOORWEGEN. De president van het Storting, M o w i n c k e l, heeft bij de behandeling van de Amerikaansche nota gezegd, dat Noorwegen liever honger zou lijden, dan zijne neutraliteit opgeven of breken met de andere Scandinavische landen. In de volgende zitting heeft de minister-president deze opzienbarende verklaring verzacht door te zeggen, dat van een dergelijk voorstel van Amerika niets bekend was, maar als het kwam, het zeker zou worden afgewezen.

De Regeering heeft te Berlijn geprotesteerd tegen de vernietiging op 17 October van een convooi voornamelijk Noorsche schepen, die onder Engelsch geleide voeren, bij welke gelegenheid de Duitsche oorlogsschepen een groot aantal Noorsche zeelieden hebben gedood.

In het eind dezer maand zullen op initiatief van den koning van Zweden de drie Scandinavische koningen weer te Christiania bijeenkomen.

ZWEDEN. In den Rijksdag heeft de socialist Lindhagen geïnterpelleerd over een aantal punten, die den nood-toestand van Zweden en de geheele wereld betreffen. Hij wilde, dat de Regeering, desnoods alleen, protesteeren zou tegen den oorlog en den wensch der volkeren naar vrede zou uiten.

De aartsbisschoppen der Scandinavische landen hebben vertegenwoordigers der kerkelijke gemeenten in oorlogvoerende landen samengeroepen tot eene conferentie in Upsala in December, tegelijk dat daar door vertegenwoordigers der neutrale landen eene vergadering van de kerkelijke wereldvereeniging gehouden zal worden.

Naar Wolff meldt, wil het Nederlandsch-Scandinavisch comité naar aanleiding van de jongste gebeurtenissen in Rusland wederom de vertegenwoordigers der socialistische partijen bijeenroepen. Ook de Deenschen socialisten hebben bij het Internationaal Secretariaat daarop aangedrongen.

De spoorwegtarieven zijn wederom verhoogd met 140⁰/₀, 100⁰/₀ en 70⁰/₀ respectievelijk voor de 1e, 2e en 3e klasse.

SPANJE. Nadat Maura, aan wien de koning opgedragen had een Kabinet te vormen, hierin niet geslaagd was, heeft Garcia Prieto, die in het begin van dit jaar korten tijd minister-president was, een nieuw Kabinet weten samen te stellen, waarin hijzelf de portefeuille van Buitenlandsche Zaken nam. Volgens Zwitsersche bladen beschouwt men de benoeming van den niet-populären De la Cierva tot minister van oorlog in het land als een misstap, wat niet den indruk geeft, dat het ministerie een lang leven beschoren zal zijn.

De „Matin” bericht, dat de crisis verwekt was door de junta's of commissies van defensie, die, samengesteld uit kleinere junta's voor de bataljons en regimenten, enz., eigenlijk het leger besturen en half-officieel erkend zijn. Deze junta's zijn vrij wel de sterkste macht in het land. Hoewel hun doel slechts is de verbetering van het leger, dreigt in hunne macht het gevaar voor een militair dictatorschap.

Nog steeds komen berichten in over betoogingen, stakingen en arrestaties.

De handel tusschen Spanje en Amerika wordt moeilijk, daar het Amerikaansch oorlogscomité dreigt met de staking van allen in- en uitvoer.

PORTUGAL. Volgens berichten uit Duitsche bron zouden de Amerikanen de Azoren bezet hebben en op Ponta Delgada groote verdedigingswerken aanleggen. Men zou in Portugal vreezen, dat die bezetting definitief was.

De Amerikanen ontkennen, dat zij de Azoren in bezit genomen hebben. Dat de Duitschers de Azoren echter een belangrijk militair steunpunt achten, blijkt wel daaruit, dat bij de uitbreiding van het versperde gebied ook een strook rondom deze eilanden tot spergebied is verklaard.

SERVIË. De Servische socialistische partij heeft aan het organisatie-comité van de Stockholmsche conferentie eene memorie doen toekomen, waarin een onmiddellijke vrede wordt verlangd zonder annexaties of schade-loosstellingen en gegrond op het beginsel, dat elke natie het recht heeft over haar eigen lot te beschikken. De vereeniging van Bosnië en Herzegowina met Servië wordt als voorwaarde gesteld, evenals het volledig herstel van Servië en de vereeniging van dit land met Montenegro.

De toegang tot de zee, in de eerste plaats de Adriatische Zee, moet Servië krijgen, door het toekennen van Dalmatie en het geheele Morawadal, terwijl Saloniki een gemeenschappelijke haven moet worden voor Servië, Bulgarije en Griekenland. Macedonië moet een zelfstandige staat worden, opgenomen in den bond der vereenigde Balkan-republieken. Zonder het Albaneesche vraagstuk op te lossen, wordt verklaard, dat Italië hier niets heeft te zoeken en verdwijnen moet van den Balkan, waarvoor het een grooter gevaar beteekent dan Oostenrijk.

Havas meldt, dat de Zwitsersche Regeering heeft aangeboden te zorgen voor de levensmiddelenvoorziening der Servische bevolking.

BULGARIJE. Het Sobranje werd tot 1 December verdaagd; de motie van vertrouwen in de Regeering, na eene interpellatie van de oppositie over de levensmiddelenvoorziening, werd slechts met eene kleine meerderheid aangenomen.

GRIEKENLAND. Venizelos brengt een bezoek aan Engeland, Frankrijk en Italië; het doel van zijne reis is o. a. de voorziening met militaire en andere benodigdheden van Griekenland beter te verzekeren.

De lichtingen 1916 en 1917 zijn onder de wapenen geroepen, eveneens de genaturaliseerden, geboren in 1885 tot 1895.

De Daily Mail en de Temps maken melding van den onrustbarenden noodtoestand, waarin Griekenland verkeert, de hongersnood neemt dagelijks toe, de ontevredenheid der bevolking is de kiem voor een algemeen oproer; het verbitterde volk begint meer en meer tot de koningsgezinde partij over te hellen.

TURKIJË. De Grootvizier Talaat Pasja heeft het Turksche parlement met eene troonrede geopend, waarin o. a. werden vermeld: de gunstige militaire toestanden der Centralen, het afbreken der diplomatieke betrekkingen tusschen Turkijë en Amerika, de positie van Griekenland, de vredesvoorstellen van den Paus en de wetsontwerpen tot verhoogen der staatsinkomsten.

Na den strijd in de Arabische woestijn rukken de Engelschen onder Generaal Allenby in het Zuiden van Palestina op, waar zij 1 November bij Beer Sheba eene overwinning behaalden. Gesteund door de vloot veroverden zij daarna Gaza en Jaffa met de tusschenliggende kuststrook; zij bedreigen thans Jerusalem.

Er heerscht vooral in Zionistische kringen groote vreugde over deze

Engelsche successen, temeer omdat Balfour zich namens de Engelsche Regeering voor een Joodsch Palestina heeft verklaard.

De Entente organiseert een Russisch-Armenisch leger om den strijd in Armenie tegen de Turken met kracht voort te zetten.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD AMERIKA. Volgens Reuter is eene overeenkomst gesloten tusschen de Vereenigde Staten en Noorwegen, waarbij bepaald is, dat Noorsche schepen die in Amerikaansche havens worden vastgehouden, reizen kunnen doen, mits zij daarna onmiddellijk naar Amerika terugkeeren.

De onderhandelingen over de neutrale schepen, die in de Amerikaansche havens worden vastgehouden, worden voortgezet.

De Amerikaansche scheepsindustrie spant alle krachten in om de 6 millioen ton, in 1918 beloofd, af te kunnen leveren. Het werk wordt echter door allerlei stakingen bemoeilijkt.

Eene Amerikaansche missie onder Kolonel House is in Europa aangekomen, om overleg te plegen over nauwere samenwerking met de geallieerde regeeringen en de eerste vergadering van den oppersten oorlogsraad bij te wonen.

Amerika leende thans aan Italië 280 millioen dollar. De Amerikaansche regeering heeft besloten, dat geen verzending van levensmiddelen en munitie naar Rusland zal plaats hebben, zoolang de toestand in het land niet is veranderd. Het Amerikaansche Roode Kruis heeft tot nu toe 27 millioen dollar voor steun in het buitenland aangewend.

De democraten hebben bij eene burgemeestersverkiezing te New-York eene groote overwinning behaald.

De vrijheid van vijandelijke onderdanen is opnieuw belangrijk beperkt. De eigendommen van personen, die door den oorlogstoestand wettelijk onbevoegd zijn verklaard, worden echter door trustees, van regeeringswege aangesteld, beschermd en beheerd tot het einde van den oorlog.

De Amerikaansche arbeidersbond heeft zich met groote meerderheid verklaard ten gunste van Wilson's oorlogspolitiek.

MEXICO. Carranza die van plan is een ministerie te benoemen, heeft verklaard de onzijdigheid van Mexico stipt te zullen handhaven.

ZUID AMERIKAANSCH STATEN. Een amendement op het militaire wetsontwerp in Brazilië bepaalt de legersterkte op 35.000 man; credieten voor het oprichten van draadloze stations zijn door de Kamer goedgekeurd.

Brazilië heeft op de vredesnota van den Paus geantwoord, dat het als bondgenoot met de Entente ten nauwste zal samenwerken, met aanwending van alle beschikbare middelen, in het bijzonder in de voor Brazilië aangewezen gebieden.

Er zal waarschijnlijk in Januari te Buenos-Ayres een Zuid-Amerikaansch congres worden gehouden.

De Argentijnsche president Irrogoyen heeft na het Duitsche antwoord op het incident Luxemburg verklaard, dat deze aangelegenheid in de tegenwoordige houding van Argentinië geen verandering meer zal brengen.

CHINA. De Chineesche Regeering heeft te Washington en Peking geprotesteerd tegen de overeenkomst van 2 November, tusschen Amerika en Japan gesloten, betreffende China, zij verzet zich tegen het sluiten van verdragen aangaande China, waarbij de wenschen der Chineesche bevolking over het hoofd worden gezien.

De Vereenigde Staten erkennen de bijzondere belangen van Japan in China, waarbij echter de territoriale souvereiniteit van China onverlet behoort te blijven. Amerika en Japan handhaven het beginsel der open deur in China, zij zullen zich er tegen verzetten, dat eenig ander rijk eenig bijzonder recht of voorrecht tot zich trekt, dat met de onafhankelijkheid of territoriale integriteit van China in botsing zou komen.

Generaal Sjansoen, de leider van de mislukte poging om door een staatsgreep te Peking de dynastie der Mantsjoe-keizers te herstellen, zal naar Reunion worden verbannen. Sinds de mislukking van den staatsgreep, genoot hij het asylrecht in de Nederlandsche legatie te Peking.

Bij gebrek aan geschikte personen, bereid om op te treden als minister-president is Wangtasi met de waarneming van dit ambt belast.

JAPAN. Behalve omtrent China, waren door Japan en de Vereenigde Staten in het verdrag van 2 November bepalingen opgenomen over de militaire, maritieme en economische samenwerking in den oorlog tegen Duitschland. Deze hadden betrekking op: de militaire verdediging van den Stillen Oceaan, den Japanschen scheepvaartdienst in de Amerikaansche wateren, den uitvoer van grondstoffen voor de Japansche scheepsindustrie en op eenige Russische kwesties.

Daarna hebben zich echter moeilijkheden voorgedaan en heeft de Japansche regeering officieel bekend gemaakt, dat Japan zich verplicht heeft gezien, de onderhandelingen over eene overeenkomst met de Vereenigde Staten — waarbij Japan een kwart millioen scheepstonnenmaat zou afstaan in ruil voor 175.000 ton staal — af te breken.

Japan kon het niet met de Vereenigde Staten eens worden over den maximum ouderdom van de te verstrekken schepen en over den prijs.

Minister Sjoda heeft verklaard, dat Japan in geen geval troepen naar Europa zal kunnen zenden.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: Wat is een sloopstom? Afweermiddelen tegen U-booten. De onoverwinnelijke centrale rijken, Int. Rev., Sept. Projectielen met vergiftige gassen en paarden, M. Woch., No. 44. Ziekteverschijnsel de „loopgraafvoet”, M. Woch., No. 55.

Amerika (Vereenigde Staten v. Noord-): De uitbreiding van de vloot, Int. Rev., Sept. Mechanische trekkracht voor artillerie. Recruteering, M. Woch., No. 36. Luchtvaart, Glijbooten, M. Woch., No. 45. De behoefte aan lastauto's voor het leger. Vliegwezen. Enfield-geweer, M. Woch., No. 53.

Engeland: Oorlogsleveringen aan Rusland. Massa-gebruik van artillerie. Vrouwen in het leger, M. Woch., No. 40. De Engelsche tactiek, M. Woch., No. 42. Nieuwe tanks, M. Woch., No. 44. Nieuwe vliegtuigen. U-bootjagers. Scheepsartillerie, M. Woch., No. 50. Scheepsbouw, M. Woch., No. 55.

Frankrijk: Afweermiddel van U-booten, M. Woch., No. 33. Samenstelling en wijze van aanvallen van eene compagnie infanterie, M. Woch., No. 44. Gasmaskers. Amerikaansche vliegschool, M. Woch., No. 52.

Italië: De afdeelingen bommen- en mijnwerpers, Int. Rev., Sept. Oorlogsindustrie, M. Woch., No. 33. Mijnen- en bommenwerperskorps, M. Woch., No. 46. Van het front, M. Woch., No. 47.

Nederland: Nieuw pantsermateriaal, M. Woch., No. 43.

Portugal: Legersterkte, M. Woch., No. 45.

Roemenië: De opmarsch van het Roemeensche leger einde Aug. 1916, Int. Rev., Sept.

Zweden: Machinegeweercursus, M. Woch., No. 40. Marinebegroting, M. Woch., No. 48.

Boekaankondiging.

Elementaire berekening van bouwkundige- en waterbouwkundige constructies, Deel I. Bouwkundige constructies, Derde deel, door P. W. SCHARROO, Kapitein der Genie. *Amsterdam*, N. V. UITG. MIJ. v/H VAN MANTGEM & DE DOES.

Onder den titel „Elementaire berekeningen van Bouwkundige Constructies” verscheen in 1908 de eerste uitgave van bovengenoemd boekwerk. De behoefte aan een dergelijk boek deed in 1910 een tweeden druk verschijnen, terwijl nu een omwerking heeft plaats gehad om het werk op de hoogte van den tijd te brengen. Gelijk de titel aangeeft heeft de uitbreiding een splitsing ten gevolge gehad in drie deelen, zoodanig dat ieder deel een afzonderlijk, afgerond geheel vormt. Deel I en III behandelen resp. berekening van bouwkundige en waterbouwkundige constructies, terwijl Deel II zich beperkt tot de hydraulica. In verband hiermede zijn uit Deel I weggelaten de artikelen over balkbruggen en bekledingsmuren en zullen deze worden verplaatst naar Deel III (waarschijnlijk); bijgekomen zijn twee belangrijke artikelen over berekening van gewelven en schoorsteen.

In overeenstemming met de bedoeling van den Schrijver om geen wetenschappelijk, doch practisch boek te geven betreffende de aangebrachte wijzigingen slechts voor een kleiner deel de theorie. Voor zoover dit noodig is gebleken is hieraan in sommige artikelen uitbreiding gegeven, zijn wijzigingen aangebracht of wordt op belangrijke punten de aandacht gevestigd. Ook door logischer volgorde in sommige hoofdstukken heeft de theorie, mede door aanvullingen uit de practijk, aan duidelijkheid gewonnen.

Wat het practische gedeelte betreft, is het aantal tabellen vermeerderd met ruim twintig; ook hebben de figuren, voorbeelden en practische gegevens een belangrijke vermeerdering in aantal ondergaan. Eveneens de uit te werken opgaven, volgende achter sommige artikelen, terwijl als hulpvoorbeeld veelal de eerste daarvan is uitgewerkt.

De figuren zijn, waar zulks wenschelijk bleek, op grooter schaal geteekend en beter afgewerkt, wat het werk zeer ten goede komt. Ook is bij sommige voorbeelden een graphische voorstelling van de verkregen uitkomsten bijgevoegd, wat het uit de berekening verkregen resultaat overzichtelijker vastlegt.

Uit de hoofdstukken over beton en gewapend beton zijn de beschrijvingen over de eigenschappen, vervaardiging en toepassing van beide

en het beginsel waarop de toepassing van laatstgenoemd materiaal berust, vervallen, waarvoor verwezen wordt naar het boek van den Schrijver „Inleiding tot de studie van het gewapend beton” (van denzelfden uitgever).

Verder zijn in de betrokken hoofdstukken de noodig gebleken wijzigingen en aanvullingen aangebracht.

Voorin treffen we nog aan een beknopt geschiedkundig overzicht van de gevolgte methoden bij de analytische en graphische berekeningen.

Er kan niet anders gezegd worden, dan dat met dezen derden druk het boek aan practische bruikbaarheid heeft gewonnen. Wij wenschen het werk in de technische kringen, waarvoor het bestemd is, en ook daarbuiten een gunstige ontvangst toe.

K.

Ter aankondiging ontvangen.

Elementaire berekeningen van bouwkundige en waterbouwkundige constructies. Deel I. Bouwkundige constructies. 3de druk, door P. W. SCHARROO, Kapitein der Genie. *Amsterdam*, N. V. UITGEVERSMATSCHIJ. v/h VAN MANTGEM EN DE DOES.

Oorlogsmonographieën. De invloed van den oorlog op de diamant-industrie, door HENRI POLAK. *Purmerend*, J. MUUSSES.

Artilleristisch Tijdschrift onder Redactie van J. H. CARSTENS en J. H. WESTERVELD, Kapitein der Artillerie. Eerste jaargang No. 1 Juli—Augustus 1917. *Amsterdam*, VAN HOLKEMA EN WARENDORF.

Militair-rechtelijk tijdschrift. Gedrukt en uitgegeven op last van de Departementen van Marine en van Oorlog. Deel XIII, Aflevering 1. 's *Gravenhage*, 1917. MOUTON EN CO.

De Officier-machinist, door B. SCHURINK, Officier-machinist der 2e Klasse. Tweede Druk *Dordrecht*, 1917. C. MORKS CZ.

Het pacifisme en de oorlog. (Een waarschuwend woord tegen de pacifistische beweging) door J. VISSER, Eerste Luitenant der Infanterie. *Amersfoort*, 1917. DRUKKERIJ DE EEMBODE.

Le dossier diplomatique de la question Belge. Recueil des pièces officielles, avec notes publié par FERNAND VAN LANGENHOVE Secrétaire scientifique de l'Institut de Sociologie Solvay (Bruxelles). Secrétaire du Bureau documentaire Belge. *Bruxelles et Paris*, 1917. G. VAN OEST EN CIE.

Les Batailles de la Marne (6—12 Septembre 1914) par un Officier d'état-major Allemand, traduit par TH. C. BUYSE précédé d'une étude critique de JOSEPH REINACH. *Bruxelles et Paris*, 1917. G. VAN OEST EN CIE.

Les cahiers belges.

No. 3. Le chiffon de papier par JEAN MASSART.

No. 4. L'armée et la nation par MÉMOR.

No. 5. Le soldat belge peint par lui-même. Lettres et impressions du front par HENRI DAVIGNON.

No. 6. Le testament politique du général von Bissing avec notes critiques et un commentaire par FERNAND PASSELECQ.

Bruxelles et Paris, 1917. G. VAN OEST EN CIE.

Oorlogsmonographiën. De toekomst der democratie en de oorlog, door Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM. *Purmerend, J. MUUSSES.*

De militaire groet in het openbaar, door C. J. G. L. VAN DEN BERG VAN SAPAROE, Ritmeester der Huzaren. *Baarn, 1917. HOLLANDIA DRUKKERIJ.*

Uittreksel van het Reglement voor den Garnizoensdienst en Algemeen Voorschrift betreffende den dienst der wachten bij gevangenis ten behoeve van Onderofficieren en Korporaals door B. G. KOOPMAN, Gep. Kolonel. 16^{de}, herziene en verbeterde druk. *Zutphen, 1917. W. J. THIEME EN CO.*

Der Neue Orient. Halbmonatschrift für das politische-wirtschaftliche und geistige Leben im gesamten Osten. Heft 1 en 2. Band 2. *Berlin W 50. Verlag der neue Orient.*